

ŠVIESTA

SAUSIS-VASARIS-KOVAS, 1949

No. 1

Ieško mokslo ir šviesos

“ŠVIESA”

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Society, 46 Ten Eyck St., Brooklyn 6, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras.

Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription Rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter September 21, 1934, at the Post Office at Brooklyn, New York,
under the Act of March 3, 1879.

TURINYS

Lietuviškojo Teatro Suklestėjimas. B. Dauguvietis - - - - -	3
Po Trisdešimties Metų. Dr. A. Petrika - - - - -	5
Garibaldi ir Italijos Apvienijimas. D. M. Šolomskas - - - - -	7
Thomas Paine—Pasaulio Piliėtis. Christina Staneslow - - - - -	11
Al. Nobelis: Gyvenimas ir Premijos. Kazys Bevardis - - - - -	16
Homero Ilijada ir Odisėja. Dr. Antanas Petrika - - - - -	18
Tai Tau, Šale! Eilėraštis. V. Valsiūnienė - - - - -	23
Atrastoji Laimė. Eugenijus Ratneris - - - - -	24
Žiežirbos. Eilėraštis. A. Dagilis - - - - -	27
“Jauniausia Lietuva.” Eilėraštis. Kazys Binkis - - - - -	28
120 metų nuo Tolstojaus Gimimo. Al. Žukauskas - - - - -	31
Vienas Laiškas. Eilėraštis. Vacys Reimeris - - - - -	33
Demokratijos Pergalės Lenkijoje. S. K. - - - - -	34
Mano Širdis. Eilėraštis. A. Dagilis - - - - -	35

ŠVIESA

The *Light*

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 46 Ten Eyck Street, Brooklyn 6, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, V. Tauras. Atsakomingsis redaktorius: A. Bimba.

No. 1

Sausis-Vasaris-Kovas (Jan.-Feb.-March), 1949

Metai XVI

LIETUVIŠKOJO TEATRO SUKLESTĖJIMAS

B. DAUGUVIETIS

Beveik pusė amžiaus atgal—1899 m. rugpjūčio 20 d. nedideliame Pajūrio miestelyje Palangoje įvyko pirmas viešas spektaklis lietuvių kalba. Mėgėjų entuziastų grupė, kuriems vadovavo daktaras Liudas Vaineikis, buvo pastatyta Keturakio komedija “Amerika Pirtyje.” Šis pirmasis viešas spektaklis davė pradžią lietuviškam teatrui.

Ilgą laiką teatras buvo mėgėjų teatru. Nebuvo kvalifikuotų aktorių ir režisierių, nebuvo taipgi ir repertuaro, kuris, išskyrus keletą originalių pjesių, susidėjo iš perdirbtų pjesių vodevilinio pobūdžio.

Nežiūrint to, lietuviškojo teatro vaidmuo tautinės kultūros, kalbos ir politinio susipratimo pakėlime, pasireiškė jau pačiomis pirmomis dienomis. Vadovaujamas atskirais pažangiai mintijinčios inteligentijos atstovais, teatras revoliuciniai veikė mases. Dažnai mėgėjų spektakliai buvo užbaigiami politinėmis demonstracijomis, atskirais pasirodymais ir mitingais, iškeliančiais ekonominius ir politinius reikalavimus. Štai kodėl didžioji dalis dvasiškijos, pasiturinčiųjų klasė ir dvarininkija pradėjo visokiais būdais ignoruoti ir spausti tuometinį teatrą.

Nuo 1919 metų, buržuaziniams nacionalistams pagriebus valdžią į savo rankas, teatras praranda savo revoliucinį pobūdį ir stoja buržuazinių imperialistų tarnybon. Bet ideologinė kova teatro fronte nepasibaigė. Progresyvūs teatro veikėjai buvo prieš naciona-

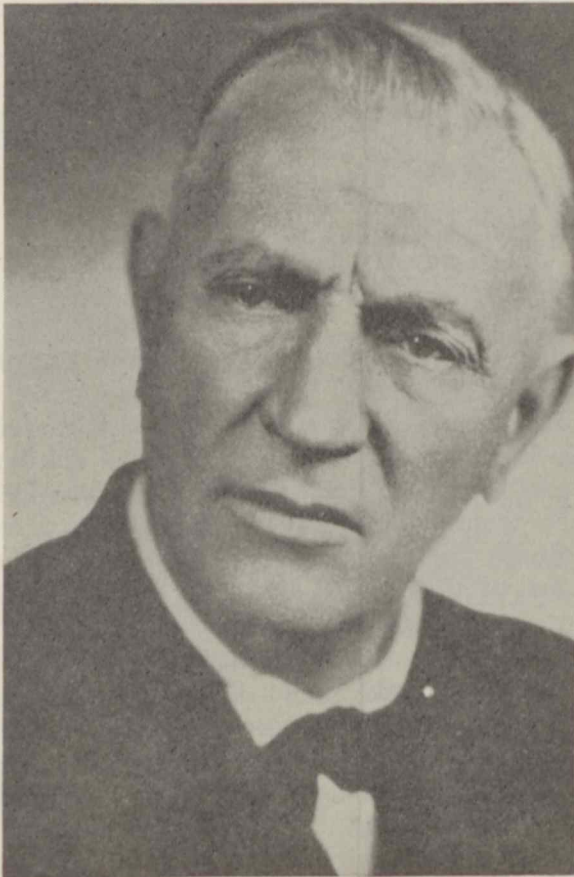
listinį buržuazinį lietuviškojo teatro siaurumą.

Kas buvo reikalaujama iš teatro buržuazinės Lietuvos laikais? Nukreipti savo žiūrovų dėmesį nuo revoliucinių nuotaikų. Gilaus idėjinio turinio pjesės nebuvo įtraukiamos į repertuarą. Dėl to ir rusiška dramaturgija, kaipo progresyvi ir kritiškai demokratinė, buvo nepaprastai retas svečias scenoje.

Lietuviškojo teatro progresyvūs veikėjai pergyveno prieš karą didelius sunkumus. Daugeliui įžymių profesionalų artistų ir režisierių teko dirbti sunkiose sąlygose. Jų tarpe Juozui Vaičkui, baigusiam teatrinę mokyklą Peterburge, Kostui Glinskiui, Peterburgo teatrinės M. G. Savinos vadovaujamos studijos auklėtiniam, nuo 1923 metų Borisui Dauguviečiui, baigusiam Peterburgo teatrinę mokyklą ir vėliau Andriui Olekai-Žilinskiui—Maskvos Dailės teatro auklėtiniam.

1940 metais įsikūrus Lietuvoje tarybų valdžiai, lietuviškasis teatras nusikrato savo jungo, keičia repertuarą, kreipiasi į klasikų ir naująją tarybinę pjesę. Kauno valstybiniam teatre pirmomis dienomis su dideliu pasisekimu praeina “Liaudies Sūnūs” ir “Persilaužimas,” o naujai organizuotame Vilniaus teatre—“Šarvuotas Traukinys.” Teatro reikšmė auga ir plečiasi. Įkuriamas naujas dramos teatras Panevėžyje. Aktorius tampa visuomeniniu veikėju, teatras ir jo repertuaras tarna nauja darbo žmonių interesams.

Karo ir laikinos vokiečių okupacijos metu teatras galutinai sugriaunamas. Bet kai vokiečiai grobikai buvo išvaryti ir Lietuva Tarybinės Armijos išvadauta, 1944 metais teatras vėl atgimsta. Prasidėjo kūrybinio darbo laikotarpis, spartaus augimo ir didelių meninių pasiekimų laikotarpis. Įkuriami nauji teatrai Klaipėdoje, Telšiuose ir Marijampolė-

B. DAUGUVIETIS

je. Suorganizuojamas Muzikinės Komedijos Teatras Kaune, Lėlių Teatras ir Jaunojo Žiūrovo Teatras Vilniuje. Prie Vilniaus ir Kauno teatrų pradeda veikti dramos studijos.

Statomi nauji teatrų pastatai, remontuojami ir atstatomi vokieškųjų grobikų sugriautieji. Taip šiauliuose pastatytas puikus naujas teatras vietoj okupantų sugriautojo. Vilniuje kapitaliniai naujai perstatyti du teatrai, Marijampolėje išplėstos ir pritaikytos dramos teatrui buvusios kinematografijos patalpos, paskelbtas konkursas naujo Operos ir Baletu Teatro pastatymui Vilniuje, pradedamas Vil-

niaus Dramos Teatro pertvarkymas ir praplėtimas.

Be to, vėl įsteigti "Liaudies Kūrybos Namai," kurie vadovauja daugelio meninės savi veiklos ratelių darbui, kurie susiorganizavo kiekviename kaime, kiekviename valsčiuje, kiekvienoje įmonėje.

Lietuvių tautosakos pažinimas, jos vystymas ir populiarizavimas teatro scenoje tapo vienu stambiausių mūsų meninio - kultūrinio gyvenimo uždavinių. Niekada tautosakai nebuvo skiriamas toks rūpestingas dėmesys, kaip dabar. Profesionalus "Lietuvos Dainų ir Šokių Ansamblis" dabartiniu metu išaugo į milžinišką meninę įstaigą.

Tėvynės dramaturgijos kūriniai, pjesės, vaizduojančios Lietuvos liaudies gyvenimą, kaip praeityje, taip ir dabartyje, užima Lietuvos teatro repertuare garbingą vietą. "Naujoji Vaga," "Kovos Uždavinys," "Žaldokynė" B. Dauguviečio, "Broliai Kovaliūnai" — J. Marcinkevičiaus, "Gieda Gaideliai" — J. Baltušio, "Pergalė" — Bernotėno, "Martis" — J. Žemaitės (V. Miliūno inscenizuota), visi šie originalūs lietuviškosios dramaturgijos kūriniai nenuėina nuo mūsų teatrų scenos.

Dabar Vilniaus Dramos Teatras įjungė savo repertuaran istorinę pjesę "Pilėnų Kunigaikštis," traktuojančią lietuviškos valstybės įkūrimo lietuvių tautai kovojant su josios amžinuoju priešu Teutonų ordenu klausimą. Perdirbamas scenai Petro Cvirkos romanas "Žemė Maitintoja." Kauno Dramos Teatras ruošia pastatymui naują J. Marcinkevičiaus pjesę "Liepto Galas."

Progresyvūs Vakarų dramos veikalai taip pat randa sau vietą repertuare. Šių metų pradžioje Vilniaus Dramos Teatro scenoje su dideliu pasisekimu praėjo Gou ir Džiusso pjesė "Gilosios šaknys."

Lietuvos teatrinio gyvenimo laimėjimai buvo atžymėti apdovanojant Vilniaus Dramos Teatrą Stalinine premija už Gorkio pjesės "Priešai" pastatymą. Eilė teatro veikėjų apdovanojama ordiniais ir garbės vardais. Taip dainininkui K. Petrauskui suteiktas garbingas Lietuvos TSR Liaudies Artisto vardas, Stalininės premijos laureatui — J. Tallat-Kelpšai — nusipelnusio meno veikėjo vardas, Stalininės premijos laureatams artistams: G.

Jackevičiūtei, P. Radzevičiui, J. Rudzinkui — nusipelnusių artistų vardai. Tas pats vardas suteiktas artistams O. Rymaitei, P. Kubertavičiui, J. Lipariui, M. Chadaravičiui, K. Juršiui, J. Miltiniui. Menininkui - dekoratoriui V. Palaimai — nusipelnusio meno veikėjo vardas.

Lietuvos teatro meno išvystymo darbe tiegioginiai dalyvauja ir patys žiūrovai. Teatrų

kolektyvai duoda ataskaitą savo auditorijai, daro pranešimus, tariasi su žiūrovais, kritikuojami tiek patys pastatymai, tiek ir aktorių darbas.

Lietuvos teatras šiuo metu pergyvena nepaprastai didelį kūrybinį pakilimą ir tvirtai eina į lig šiol dar nebūtą suklestėjimą. Šie dideli laimėjimai tapo galimi tik Lietuvos tarybų valdžios įkūrimo dėka.

PO TRISDEŠIMTIES METŲ

DR. A. PETRIKA

Šių metų rugsėjo mėn. pabaigoj (27-28-29 d.) sukanka 30 metų nuo *Pimojo A.L.D.L.D. Draugijos Suvažiavimo*.* Koks pulkas metų, o, rodos, tai buvo tik vakar! Pažiūrėjęs į to suvažiavimo nuotrauką, stebiuosi, kad nei trečdalis jo dalyvių jau nebeprisimenu. Dauguma veidų, kaip ir nematyti. Negi tai būtų senatvės bruožas ar atminties atrofija!

Tūli buvusiųjų delegatų, neabejotinai, jau anoj gyvenimo ribos pusėj; kiti, senstelėję, apatijos bangose nugrimzdo, supasyvėję; dar kiti tapo šios organizacijos priešais ir kenkia jai. Tuoj po minėto suvažiavimo—kaikurie buvę jos "tvėrėjai" pradėjo drąskymo darbą. Kasininkas, keletos suokalbininkų pakurstytas, pasigrobė jos kasą; teko ilgai su juo bylinėtis ir daug pinigų išleisti. Pačią Draugiją teko perorganizuoti, kad išsaugojus jos likusį turtą, vardą ir ateitį nuo priešų grėsmės. Politiniai laikai tuomet buvo nepaprastai sunkūs, siautėjo žiauri reakcija. Kas neatmena negarbingų Palmerio ablavų-areštų, pridariusių tiek žalos visam mūsų kultūriniam darbui!

Tačiau Literatūros Draugija ne tik išliko, bet ir išaugo, suklestėjo. Per tą pulką metų ji išleido daug knygų ir šiaip literatūros. Vegetuojančio ir atrofuojančio balasto vietoj radosi naujų, veiklių jėgų, žadančių daug vilčių ateičiai. "Senosios gvardijos" dalis, nors jos gretos ir praretėjo,—nekapituliavo, ji gyva ir gaivi! Sutikus anų laikų draugą, malonu paspausti jo dešinę ir pasidalinti su juo atsiminimais.

Kalbamojo suvažiavimo sentimentą tuo metu, gražiai būtų išreiškę poeto žodžiai:

*ALDLD įkurta 1915 m. rugpj. mėn. Brooklyne.

O jeigu kartais, po daugio metų,
Sueisim vėl, mieli draugai,
Tai mūsų gretos bus jau praretę,
Ir pasikeitę mūs veidai,
Tik širdis viena, ilgesio pilna,
Skausmo kupina—pasiliks jauna!

Šia proga man prisimena du užsitarnavę Literatūros Draugijos veteranai: Leonas Prūseika, jos tvėrėjas, ir Kazys Steponavičius, buvęs per septynis metus jos sekretorius. Ir šiuo metu d. Steponavičius, nors abiejų kojų netekęs invalidas,—yra veiklus jos narys. Ilgiausių jam metų ir didžiausios ištvermės!

PILNAS SUVAŽIAVIMO DELEGATŲ SĄRAŠAS

Suvažiavime dalyvavo 63 delegatai, atstovaudami 37 kuopas ir 3 apskritis. Štai pilnas sąrašas:

- 1 kp., Brooklyn, — J. Ažius, M. Kepanis, J. Nalivaika, B. Valkius ir Ig. Kavaliauskas.
- 2 kp., So. Boston, — N. Januška, M. Plepis, M. Kazlauskas ir F. Ramanauskas.
- 5 kp., Newark,—J. M. Grigas, J. Luobikis.
- 6 kp., Brockton, — P. M. Bakšys ir J. A. Vireliūnas.
- 9 kp., Norwood, — K. Žiūrinskas.
- 10 kp., Philadelphia, — J. Dainius, J. Bendaravičius, S. Gričiūnas ir J. Aleksis.
- 11 kp., Worcester,—J. Motiejaitis, G. Kyba.
- 13 kp., Easton,—M. Ragauskas, K. D. Burė.
- 16 kp., Jersey City, — E. J. Duobenas.
- 19 kp., Chicago, — St. Meškauskas.
- 22 kp., Cleveland, — K. Kasparas, A. Žemaitis, J. Daubaras ir J. Katkauskas.

- 23 kp., New York, — P. Mingilas.
 24 kp., C. Brooklyn,—J. Ulba ir W. Bounes.
 25 kp., Baltimore, — P. Glaveckas.
 26 kp., Collinsville, — A. M. Metelionis.
 27 kp., New Britain, — V. T. Jokimas.
 28 kp., Waterbury, — J. Andriukaitis, J. Vabalas ir J. Kemešis.
- 33 kp., Pittsburgh, — J. Baltrušaitis.
 37 kp., Lawrence, — V. Romandas ir B. I. Bronk.
- 42 kp., Nashua, — J. Senkus.
 50 kp., Rochester, — V. V. Vasys ir M. J. Masys.
- 52 kp., Detroit, — J. Jankauskas ir P. Jočionis.
 54 kp., Elizabeth, — A. Lukoševičius, M. Urbonas ir M. Budreckis.
- 59 kp., Akron, — A. Tumosa.
 63 kp., Bridgeport, — B. J. Adomavičia, J. B. Josaitis.
 68 kp., Hartford, — M. K. Žvingilas.
 72 kp., Great Neck, — G. Gilmanas.
 77 kp., Cliffside, — K. Steponavičius ir J. Bartašius.
- 78 kp., Fitchburg, — J. A. Samulėnas.
 96 kp., Burlington, — J. Mikolaitis.
 99 kp., Marlboro, — K. Venslauskas.
 103 kp., Hudson, — K. Venslauskas.
 104 kp., Chicago, — J. Gustaitis.
 117 kp., Ansonia, — J. Bieliauskas.
 2-ra Apskr. Brooklyno apylinkė,—Paulina Balnis.
 4-ta Apskr., Conn., valst. — V. Tamulaitis.
 5-ta Apskr. ir 106 kp., Valparaiso, Ind.,—Antanas Bimba.

Šioje nuotraukoje matome tikrai dalį suvažiavimo delegatų. Kadangi tuo pat metu Brooklyne ėjo kitų organizacijų suvažiavimai, tai, matyt, daugelis Literatūros Draugijos delegatų negalėjo dalyvauti paveikslu nusi-
 traukime.

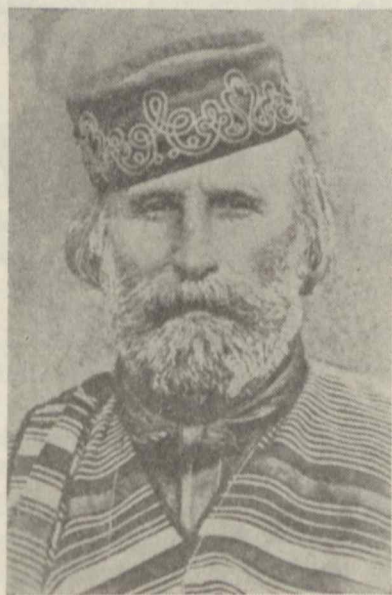
GARIBALDI IR ITALIJOS APVIENIJIMAS

D. M. ŠOLOMSKAS

Šių dienų Italija užima 119,800 ketvirtainių mylių ir turi 46,000,000 gyventojų. Iš didžiųjų valstybių Italija vėliausiai nugalėjo feodalų viešpatavimą, panaikino atskiras kunigaikštystes ir mažas karalystes, ir apsijungė į vieną valstybę.

Italijos apvienijime svarbiausią rolę suvaidino *Giuseppe Garibaldi*. Jo vardą žino ne vien kiekvienas italas, bet ir šiaip plačiau apsiskaitęs žmogus. Ir šiandieną, kada Italija vėl pergyvena krizę, tai ne vien komunistai, demokratai, liaudis gerbia Garibaldi, bet jo vardu dangstosi ir tie, kurie dirba prieš italų tautą ir šalį.

Giuseppe Garibaldi gimė 1807 metų birže-

GIUSEPPE GARIBALDI

lio 22 d., Nice priplaukoje, kurią dabar valdo Francūzija. Jo tėvas buvo žuvininkas, todėl Garibaldi nuo kūdikystės pamilo jūras. Jo motina pramokė sūnų rašyti ir skaityti; jam neteko lankyti mokyklą, kuri tais laikais buvo katalikų jezuitų rankose.

Visas Garibaldi gyvenimas buvo sunkus, pilnas kovų ir audrų. Jis yra palaidotas ant mažytės *Kaprero* salelės, kuri yra netoli *Banifacio* Pertakos, esančios tarpe Korsikos

(*Corsiko*) ir *Sardinijos*. Jūrų bangos užia, skalausdamas saliuokės uolingus krantus. Nei vienas italas nepraplaukia laivu ar valtyje pro *Kaprero* saliuokę, neprisimindamas *Giuseppe* Garibaldi.

SUSKALDYTA IR PAVERGTA ITALIJA

Italija yra panaši į batą. Iš trijų pusių ji apsupta *Adrijatiko*, *Tirheinių* ir *Viduržemio* jūrų. Šis pussalis turi 760 mylių ilgio ir 150 myl. pločio. Yra aukštų kalnų, tūli siekia iki 10,000 pėdų aukščio. Apie 70 salų ir salelių yra Italijos dalimi, kurių tarpe *Sicilija* ir *Sardinija* yra didžiausios. Tik šiaurėje Italija sausžemyje rubežiuojasi su *Francūzija*, *Šveicarija*, *Austrija* ir dabar *Jugoslavija*. Didelė dalis šios sausžemio sienos eina *Alpų Kalnais*.

Nors Europoje jau buvo didelės centralizuotos valstybės dar 1550 metais, Italija buvo suskaldyta į dešimt atskirų valstybių. Ten buvo *Popiežiaus* valstybė su centru *Romoje*, *Sicilijos* ir *Sardinijos* (*Piedmonto*) karalystės, *Lombardijos*, *Parmos*, *Madenos*, *Romagnos*, *Tiskano*, *Neapolio*, *Florencijos* ir *Umbrijos* kunigaikštystės arba privilegijuotos provincijos.

Francūzija iš vienos pusės ir *Austro-Vengrija* iš kitos, viską darė, kad didesnius Italijos plotus pavergus ir kad viešpatavus mažose ir silpnose italų karalystėse. Todėl šios abi valstybės, ir kartu *Popiežiaus* valstybė, visokiais būdais kenkė Italijos apsivienijimui.

Italijos valstiečiai ir darbininkai kentėjo baisų dubeltavą jungą savų ir užsienio pavergėjų. Liaudis sukildavo, bet jeigu savų karalių ir popiežiaus armijos jau negalėdavo sukilimų nuslopinti, tai atėdavo *Francūzijos* ir *Austro-Vengrijos* "katalikiškos" armijos ir nuslopindavo.

KOVA UŽ ITALIJOS APVIENIJIMĄ

Italijos apvienijime svarbiausią rolę suvaidino *Giuseppe Garibaldi*, *Giuseppe Mazzini*, gimęs 1805 ir miręs 1872 metais, ir grafas *Camillo Cavour*, gimęs 1810 ir miręs 1861 metais.

Grafas Cavour buvo liberališkas žmogus ir siekė apvienyti Italiją, kaip karalystę su konstitucija. Jis pasirinko Sardinijos (Piedmont) karalių Viktorą Emmanuelį Savoy, kaip stropiausią ir siekiantį Italijos vienybės.

Giuseppe Mazzini buvo kietas respublikietis, lavintas, baigęs universitetą žmogus. Savo suorganizuotoj "Veikimo Sąjungoj" už Italijos apvienijimą jis statė tikslu: (1) Visi italai turi būti lygūs, be skirtumo amžiaus, lyties ir užsiėmimo. (2) šalyje turi būti liaudies respublikos tvarka. (3) "Veikimo Sąjunga," o vėliau persiorganizavusi į "Jaunosios Italijos Sąjungą," siekia paruošti revoliuciją, kad pr šalinti atskirų karalių ir kunigaikščių viešpatavimą. (4) Liaudies laisvė ir brolybė.

Giuseppe Garibaldi 1830 metais atplaukė į Taganrodo prieplauką, pietų Rusiją, susipažino su "Jaunosios Italijos Sąjungos" veikėju Larini ir įstojo į šią draugiją.

1831 metais Mazzini ir Garibaldi ruošė sukilimą, kad nuversti Sardinijos karaliaus valdžią, įsteigti respubliką ir apvienyti visą italų tautą į vieną valstybę. Jų sukilimas buvo susektas, šimtai narių suareštuota. Mazzini ir Garibaldi turėjo bėgti į užsienį, o karališka valdžia, jiems nesant namie, nuteisė juos nužudyti, jeigu jie kada pakliūs į jos rankas.

Po aštrių kovų 1848-1849 metų revoliucija Italijoje buvo nuslopinta. Po šių nepasisekimų Giuseppe Garibaldi išvyko į Pietų Ameriką, kur jis veik 20 metų kariavo už tų kraštų žmonių nepriklausomybę ir laisvę. Kelis kartus buvo sužeistas, kankintas, bet įgijo karinio patyrimo ir vardą. Su grupe pasekėjų — garibaldiečių jis vėliau grįžo į Italiją kovai už savo tautos laisvę.

Tuo kartu popiežius Pijus IX pasisiūlė apvienyti Italiją. Garibaldi jam net prielankų laišką parašė, siūlydamasis į talkininkus už Italijos apvienijimą. Bet jis netrukus patyrė, kad tas popiežiui nerūpėjo. Už tai Garibaldi vėliau savo seną ožį vadino "Pio Nommo" (Pijus Devintasis).

Grafas Cavour turėjo lengvesnį kelią, kaip Mazzini ir Garibaldi, nes jis ėjo su Sardinijos karaliumi ir buvo jo ministrų pirmininku. Grafas Cavour suokalbiavo politikoj, jis pažadėjo tūlas Italijos provincijas Francūzijai už pagalbą kare prieš Austro-Vengriją. Jis

Sardinijos karalystę įtraukė karan prieš Rusiją (Krymo karo laiku, 1853-1855 metais). Francūzijoje tuo laiku viešpatavo Napoleonas III, giminaitis Bonoparto Napoleono, žiaurus, godus ir siekias eiti Napoleono I keliu.

1859 metais Sardinijos karalystė ir Francūzija paskelbė karą Austro-Vengrijai. Kovoje geriausiai pasižymėjo Garibaldi "Raudonieji Pulkai." Kur tik garibaldiečiai pasisuko, visur italai sukilo prieš austrus, jungėsi į jo pulkus. Austrų armija buvo sumušta prie Salfarino ir Madzento. Parmoj ir Madenoj gy-

Senų laikų pasidalinusi Italija.

ventojai sukilo prieš austrus ir prisijungė prie Italijos. Juos pasekė Romagnos ir Tuscanos gyventojai, kurie 1860 metais prisijungė prie Sardinijos karalystės.

Apsijungimas šių Italijos provincijų išgąsdino Napoleoną III, Francūzijos imperatorių, kuris slaptai atlaikė su austrų komanda konferenciją, sutiko, kad Austrijai pasilikty Venetijos provincija, o patsai, pavergdamas Nice ir Savoja, italų provincijas, padarė su Aust-

rija taiką. Aišku, kad Sardinijos karalystė negalėjo pati viena toliau kariauti prieš Austriją ir turėjo taikytis.

SICILIJOS VALSTIEČIŲ SUKILIMAS

1860 metų balandžio mėnesį sukilo Sicilijos karalystės gyventojai. Giuseppe Garibaldi, su savo draugais, skaičiuje 1,000 vyrų, dviem laivais nuvyko į Siciliją. Ten prie jų prisidėjo 4,000 sukilėlių ir prie Calatafimi sumušė karališką armiją.

Netrukus visa Sicilijos sala buvo laisva. Giuseppe Garibaldi'o armija iš 25,000 kovūnų persikėlė į pačią Italiją. Neapolio srityje prieš jo armiją karalius Francis II išstatė apie 150,000 armiją, bet kaip tik armijos susidūrė, karaliaus kareiviai, šaukdami „*Viva Garibaldi!*“ pulkai perėjo į Garibaldi'o pusę. Karolis Marksas ir F. Engelsas, žymėdami šį faktą, rašė: „*Italijos apvienijimą įvykins liaudies sukilimas.*“ Visa pietinė Italija buvo Garibaldi armijos rankose, o vyriausiu valdytoju — respublikos šalininkas Giuseppe Mazzini.

Valstiečiai reikalavo laisvių ir žemės. Tas išgąsdino dvarponius ir Sardinijos karalių su jo ministrais. Jie atsiuntė į buvusius Sicilijos plotus savo armiją ir įsakė nuginkluoti Garibaldi pulkus.

Čia G. Garibaldi susvyravo, šaukė savo pulkus vengti mūšio, manė, kad bus galima susitaikyti. Bet grafo Cavour armija nuginklavo garibaldiečius, sumušė tuos, kurie priešinosi. Karališka armija budeliškai nuslopino valstiečių sukilimą. Generolas Panneli pareiškė: „*Linkui tokio priešo pasigailėjimo nėra, nes pasigailėjimas būtų prasikaltimas. Ugnimi ir kardu mes išvalysime šias provincijas.*“ Ir viešpataujančioji klasė savo žodį ištesėjo. Kraujuose buvo paskandintas liaudies sukilimas ir purvo kojomis sutryptos jos teisės.

Sardinijos karalius Viktoras Emmanuelis, kuris 1860 metais turėjo tik šiaurinę dalį Italijos prie Francūzijos, su 5,000,000 gyventojų, 1861 metais jau turėjo veik visą Italiją, su 22,000,000 gyventojų. Turino mieste jis pasiskelbė visos Italijos karaliumi. Bet dar nebuvo visa Italija apvienyta, Austrija vis tebelaikė Venezijos provinciją, Tyrolį ir dalis kitų pro-

vincijų, o pačiame Italijos viduryje buvo Popiežiaus valstybė, kurią globojo Francūzija.

1862 metais Garibaldi su savo pulkais iškėlė obalsį „*Rymas arba mirtis!*“ ir puolė paimiti Rymą, kad Popiežiaus valstybę prijungus prie Italijos. Bet negaudamas karaliaus Viktoro Emmanuelio pritarimo ir pagalbos, buvo sumuštas. Garibaldi dar kelis kartus tą pat pakartojo, bet jam nepavyko.

1866 metais prasidėjo karas tarpe Prūsijos ir Austro-Vengrijos. Italija pasinaudojo šia proga ir išvarė austrus iš Venezijos. Garibaldi pulkai vėl suvaidino sprendžiamą rolę.

1870 metais Francūzijos imperatorius Napoleonas įsivėlė į karą su Prūsija. Vokiečiai jo armijas ištaškė prie Sedano ir patį Napoleoną suėmė į nelaisvę. Italijos karalius pasinaudojo šiuo momentu, pasikvietė Garibaldi ir kirto smūgį Popiežiaus armijai ir ten buvusiems francūzams. Rymas buvo užimtas. Popiežiaus valstybė panaikinta, jos plotai prijungti prie Italijos. Popiežius už tai labai supyko, užsidarė Vatikano pilyje ir paskelbė, kaipo protestą, kad jis niekadosis kojos nekels už Vatikano sienų. Rymas, buvusi Popiežiaus sostinė, buvo paskelbtas Italijos sostine.

Taip įvyko Italijos apvienijimas, kuriame sprendžiamą rolę suvaidino Giuseppe Garibaldi.

IŠ GARIBALDI GYVENIMO

Vienas rusų rašytojas, kuris matė Garibaldi, sekamai jį apibūdino:

„*Tai žmogus vidutinio amžiaus, rausva barzdele, trumpai kirptais plaukais. Garibaldi malonus ir draugiškas. Jis neišpasakytai paprastas ir veiklus. Jo balse jaučiama spėka ir energija, kas tai galingo ir įsakančio. Jis kalba skubiai ir lengvai. Galima sakyti, kad tai gražus žmogus, ypatingai gražios jo akys. Bet už vis ypatingiausias, tai jo kuklumas. Dažnai jis vaikšto savo oficerių tarpe visai nepastebėtas... Bet Garibaldi, tai audra Austrijai...*“

Garibaldi vedė kariaudamas Pietų Amerikoj. Sakoma, kad jis prie Viktorija ežero sutiko gražuolę Anittą, kurią pakvietė būti savo žmona. Ji sutiko ir visą savo gyvenimą praleido greta vyro. Anitta dalyvavo mūšiuose, kaip ir vyras.

Jos mirtis buvo sunki. Laike vieno karo

prieš austrus Garibaldi ir jo pulkas traukėsi. Žmona sirgo. Dvi dienas jis ją nešė ant rankų. Kada ji mirė, tik ant greitųjų ją negiliai užkasė į pieskas, nes austrai lipo ant kulnų. Jos kūną šunes iškasė ir nugrauzė vieną ranką. Valstiečiai, suradę ją, giliau palaidojo. Tik po Italijos apvienijimo jos palaikai buvo pervežti ant Kaprera salos ir tinkamai palaidoti.

GARIBALDI PASEKĖJAI

Giuseppe Garibaldi buvo kaip vienybės vėliava. Jo pulkus sudarė darbininkai, žvejai, valstiečiai, advokatai, pirkliai, raštininkai ir tūli kunigai. Jų tarpe buvo savitarpinė kieta disciplina. Išdavikus baudavo mirčia ant vietos sušaudydami, o bailius — išvydavo. Garibaldiečių uniforma buvo — raudonos bliuzos ir raudonos mažos kepuraitės. Todėl austrai ir Popiežiaus kareiviai juos vadindavo "*Raudonaisiais velniais*."

Garibaldiečių pulkai buvo vikrūs, nes jie neturėjo reikmenų gurguolių. Jie maisto ir kitko mielai gaudavo iš vietos gyventojų, nes liaudis visur juos sutikdavo, kaip savo draugus. Giuseppe Garibaldi kovūnams sakė:

"Draugai! Jus laukia karštis ir troškulys dienos laiku, alkis ir šaltis naktį. Jums atlyginimu bus nuolatiniai pavojai, jūs neturėsite nei poilsio, pastogės, nei ramumo, jus laukia didelis vargas ir nuolatinis pavojus. Jums teks budėti nuolatos. Jus laukia vargas ir sunkūs mūšiai ant kiekvieno žingsnio. Bet, kas myli Italiją, lai eina su manimi!"

Austrų komanda kelis kartus bandė papirkti garibaldiečių vadus, bet už tai brangiai mokėjo. Kelis kartus buvo bandyta nužudyti Garibaldi, ypatingai tame "pasidarbavo" austrų generolas Urbanas, bet ir tie žygiai nepavyko.

Garibaldi kelis kartus buvo sužeistas. Kartą buvo sutrupintas jo kojos kaulas ir daktarai norėjo koją nupjauti. Bet koją išgelbėjo tais laikais paskilbęs rusų daktaras Pirogovas.

PASMERKĖ IŠDAVIKUS

Kada karališka valdžia, su Cavour priešakyje, atidavė Francūzijai Nice provinciją, su Nice miestu, kur Garibaldi gimė, Garibaldi tą žygį pasmerkė. Savo kalbą parlamente jis baigė:

"Aš viską aukojau ir aukoju garbingam darbui išlaisvinimo mūsų tautos. Aš patraukiau su savimi dešimtis tūkstančių žmonių, kuriuos visas pasaulis vadina mano vardu. Ir už tą užmokėdami jie atėmė nuo manęs mano gimimo vietą, mano lopšinę! Mano vietoj kitas būdamas, už tai sunaikintų grafą Cavourą ir jo pasekėjus, bet aš pasielsiu kitaip, aš pasakysiu prieš veidą visos šalies, kad jis yra išdavikas, kurio laukia giliotina! Šiandien jis pardavė Nicę ir Savoją, rytoj jam bus reikalingi pinigai ir jis užstatys Turiną arba Rymą. Man ir žmonėms, einantiems su manimi, ne pakeliui su išdavikais. Mes apleidžiame parlamentą!"

Ir Garibaldi apleido parlamento rūmus.

Grafas Cavour gailėjos, kad jų tarpe tas įvyko. Jis sakė, kad patsai blogai jautėsi, kad Francūzijai reikėjo atiduoti Nice ir Savoją. Cavour, tarpe kitko, sakė: "Aš neturiu savyje jėgų išmetinėti jam už jo kalbą..."

Po Italijos apvienijimo, 1874 metais Romoje įvyko naujas parlamento posėdis. Į jį atvyko ir Garibaldi. Visas Rymas buvo sujudęs, Garibaldi vardas visur skambėjo, dėlei to užsigavo karalius ir pasakė:

"Visi — tik Garibaldi ir Garibaldi! Galima manyti, kad karaliaus Italijoje ir nėra."

Bet neilgai karaliui nesmagumą darė Garibaldi. 1882 metų birželio 2 d Garibaldi mirė.

ITALIJA LAUKIA KITO GARIBALDI

Dabar ir vėl Italija neturi savo nepriklausomybės ir laisvės. Fašistai, su Mussolini priešakyje, įtraukė ją į karą reakcijos pusėj. Po karo šalies išdavikai, priešakyje su klerikalais ir dešinišiais socialistais, viešpatauja užsienio imperialistams pataikaudami.

Iš kitos pusės, Italijos Komunistų Partija sparčiai auga ir jau turi apie 3,000,000 narių. Ji šaukia liaudį į kovą už savo šalies ir žmonių laisvę.

Kairiųjų socialistų vadas Pietro Nenni neseniai pareiškė: "Marshallo Planas neša Italijai tikrai nelaimės. Jis traukia šalį į karo bloką prieš Sovietų Sąjungą, nors Italijai negrėsia joks užpuolimas iš Sovietų pusės. Marshallo Planas nupuldė Italijos pramonę, grūdama čia amerikinius dirbinius, taip, kad

(Tąsa ant 15-to pusl.)

THOMAS PAINE---PASAULIO PILIETIS

CHRISTINA STANESLOW

Vėlai 1774 metų rudenį sėdo laivan plaukti iš Londono į Amerikos kolonijas rimtas, kuklus anglas, 37 metų amžiaus. Kišenėje jis vežėsi laišką nuo Benjamino Franklino, perstantį jį, Thomas Paine, Franklino žentui Philadelphiaj.

Jeigu muitininkai būtų galėję perkratyti tą dvasinį dinamitą, kurį Thomas Paine vežėsi, jie nebūtų jo išleidę iš Anglijos. Nebūtų leidę jam išvykti į tą kontinentą, kurį jo pastangos pagelbėjo išveržti iš tų laikų stipriausios val-

Pusė Paine politinio dinamito susidėjo iš Quakerių religinių principų, kuriuose jis buvo išauklėtas. Quakerių tikyba humanitarinė ir "demokratinė." Paine agitavo prieš laikymą negrų vergijoje, nes jis tikėjo žmonijos brolybe. Jis parašė pirmą straipsnį, agituojantį už lygias teises moterims. Quakeriai tiki į lygybę tarp lyčių. Paine parašė daug straipsnių prieš karą, įrodydamas, kad galima tarptautinius vaidus išspręsti per arbitraciją. Quakeriai tiki prisakymui "Neužmušk." Taipgi Paine tikėjo ir agitavo už pilną sąžinės laisvę.

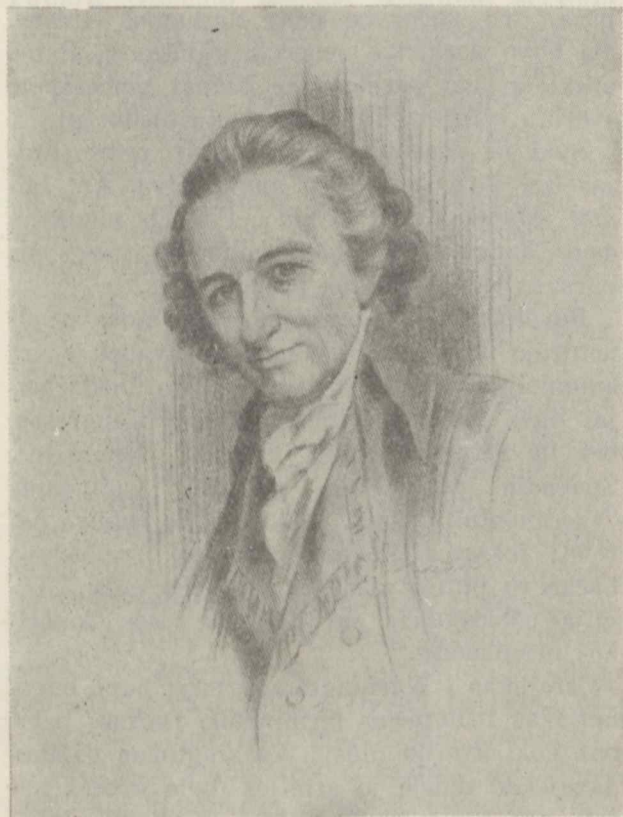
Kita pusė Paine'o politinio dinamito susidėjo iš įvykių jo paties gyvenime. Jis paėjo iš šeimos kuri, nors nebadavo, bet vos sudūrė galą su galu. Nuo 13 metų Paine turėjo apieisti mokyklą ir pagelbėti tėvui prie korsetų siuvimo. Paine jautė ant savęs, kad neturtinam nėra progos išeiti mokslą. Vėliau jis varė karštą agitaciją už viešas mokyklas, visiems prieinamas.

Jis matė senukus baigiant dienas skurde ir elgėtavime vien dėl to, kad darbininkams tiek mažai mokama, kad jie negalėjo nieko senatvei susitaupyti. Todėl jis pirmasis agitavo už valstybinę pagalbą seniems.

Dar vaiku būdamas, Paine kasdien praeidavo kalėjimą, per kurio langus aidėjo aimanavimas kalinių. Daugelis jų buvo tenai patalpinti vien dėl to, kad negalėjo skolų užsimokėti. Anglijoje tais laikais net už 200 praskaltimų būdavo baudžiama mirtim. Paine matė vaikus, kariamus už tai, kad jie alkani būdami, pavogė duonos bakaną.

Eidamas taksų rinkėjo pareigas, Paine patyrė, koks supuvimas viešpatauja tarp valdonų, kurie karaliaus Jurgio III valią pildo. Žinodamas, kad Jurgis III, būdamas vokiečiu, niekuomet neišmoko angliškai ir nesuprato šalies reikalų. T. Paine degė neapykanta prieš "monarchiją, tituluotus ponus ir visą tą "dievo pateptųjų" surėdymą.

Paine'o nekompromituojamas idealizmas buvo jam kliūtis. Būti grynai teisingu šitam neteisingam ir nenuosaikiam pasaulyj, reiš-

THOMAS PAINE

džios nagų. Jeigu jie būtų numanę, kad šitas nebejaunas žmogus, kuriam nepasisekė karjera korsetų siuvėjo, taksų rinkėjo ir tabako pardavėjo, dabar lemtas užsiimti savo tikru talentu — politinės agitacijos, nebūtų paleidę jo iš savo rankų. Nebūtų laukę aštuoniolikos metų, kol Paine parašys "The Rights of Man," už ką Anglijos valdžia jį nuteisė mirtin.

kia, kad pasaulis nukankins. Būti be godumo šiame grobikiškam surėdyme, reiškia, kad būsi applėstu. Taip buvo ir su Paine'u. Pranašas, kuris permato ateitį, turi tikėtis, kad jį apmėtys purvu ir akmenimis. Bet Paine ne pirmas ir ne paskutinis kankinys. Sokrates buvo priverstas išgerti nuodus; Aristotelis vos pabėgo su gyvastim; Jėzų nukryžiuvojo; Bruno sudegino; Galilėjo padėjo į kalėjimą; Kolumbus mirė retėžiais apkaltas; Lincolnas likosi nušautas. Paine'o sveikatą suardė, bet jo dvasios nepalaužė. Jo obalsis buvo: "Frango, non flex" — "Lūšiu, bet nesilenksiu!"

PIRMOSIOS REVOLIUCIJOS KIBIRKŠTYS

Už keleto mėnesių po Paine'o pribuvimo į Ameriką, įvyko pirmieji revoliucijos mūšiai Lexingtone ir Concorde. Jau buvo žmonių, kurie šnibždėjo apie nepriklausomybę, apie atsikratymą Anglijos priespaudos. Bet dar neplačiai. Paine aiškiai suprato, kokioj kryžkelėj randasi Amerika. Jis parašė brošiūrą "Common Sense" ("Blaivus Protas"), kuri buvo atspausdinta šeši mėnesiai prieš paskelbimą nepriklausomybės. Toj brošiūroj Paine pranašavo: "Gimtadienis pasaulio jau čia, ir rasė žmonių, gal skaitlingesnė už visą Europą, gaus savo dalį laisvės nuo įvykių ateinančiuose mėnesiuose."

"Common Sense" sujudino visą Ameriką. Brošiūros sensacinis pasisekimas rodė, kad ji pataikė į amerikiečių ūpą. Nė vienas kitas raštas Amerikoj nėra padaręs tiek pastovios įtakos ant istorijos. Nė joks kitas raštas nėra sukėlęs tokios revoliucijos, tuom pačiu sykiu suvienydamas ištisą tautą. Joel Barlow, Amerikos patriotas, pasakė: "Amerika tiek pat skolinga Paine'o plunksnai, kiek Washingtono kardui."

Neprašė nei trys mėnesiai, kaip 120,000 "Common Sense" kopijų likosi išparduota. Paine atsisakė imti bent vieną centą pelno ir net užmokėjo už popierį iš savo kišenės. Jis susitarė su leidėju Bell, kad pusė pelno teks leidėjui, o už kitą pusę bus nupirkta pirštinių Washingtono armijai. Bet Bell viską sau susipylė.

Ne tik Amerikoj šiai brošiūrai sekėsi, ji buvo išversta į daugelį kitų kalbų, taip, kad pasiekė visą civilizuatą pasaulį.

Pranešęs apie "pasaulio gimtadienį," Paine pradėjo rinkti vardą naujagimiui. "Common Sense" brošiūroj jis kalbėjo apie "laisvas ir nepriklausomas Amerikos valstijas." Metais vėliau, kitoj brošiūroj, jis pilnai pakrikštijo naująją tautą šiais žodžiais: "Jungtinės Amerikos Valstijos skambės taip pat iškilmingai pasaulyje ir istorijoje, kaip Didžiosios Britanijos karalystė."

Kuomet 1776 metų liepos 4 d. buvo paskelbta Nepriklausomybės Deklaracija, visi sakė, kad Thomas Paine yra jos tikrasis autorius, nežiūrint, keno ranka valdė plunksną ją berašant.

Dabar Paine tiek persiėmė revoliucine dvasia, jog nugalėjo savo principus prieš kariavimą ir savanoriai įsirašė į "Lekiantį Korpusą," po vadovybe gen. Nathaniel Greene. Jis buvo paskirtas generolo adjutantu. Paine atliko žvalgo pareigas ir dažnai parnešdavo svarbių informacijų iš okupuotų teritorijų.

Sykį jis pasisiūlė vienas pereiti priešo linijas ligi jūrų ir padegti anglų laivą. Ant laimės, komandantas neleido. Paine'o plunksna daug daugiau nuveikė revoliucijai, negu šis narsus, bet neatsargus pasisiūlymas.

Revoliucionierių armijai visko stokavo: Ji neturėjo uniformų, visuomet nedavalgė ir net amunicijos dažnai pritrūkdavo. Po Deklaracijai buvo sukurtas Kontinentalis Kongresas, bet jis neturėjo teisės taksuoti kolonistus. Spausdino popierinius pinigus, vadinamus "Continental Dollars." Kadangi jie nebuvo paremti jokios pastovios valdžios, reikėdavo bačką tų pinigų atiduoti už bačką miltų. Anglija užblokavo savo laivais visas Amerikos prieplaukas.

Istojimas į Washingtono armiją buvo liosnoriškas trumpiems terminams. Dažnai, prieš pat kokį svarbų mūšį, Washingtonas dažinodavo, kad didelė jo armijos dalis vyksta namo, nes savanorių terminai užsibaigė. Pesimizmas ir demoralizacija pradėjo skleistis po visas kolonijas.

REVOLIUCIJOS KRIZĖ

Paine, matydamas krizę, ėmė plunksną ir parašė brošiūrą po vardu "The Crisis." Laikei bėgant, jis parašė jų net 13, vadindamas visas "Crisis," tik skaitline atskirdamas vieną nuo kitos. Jis pradėjo su šiais gerai žino-

mais žodžiais: "Šitie yra laikai, kurie išbando žmonių sielas. Vasarinis kareivis ir saulėtoms dienoms patrijotas šitoje krizėje trauksis nuo tarnavimo savo šaliai; bet tas, kuris ištesės *dabar*, užsitarnaus padėką kiekvieno vyro ir moters." Ritmiškoj, balansuotoj prozoj jis sukrovė argumentus kalboj, kurią kiekvienas suprato.

"The Crisis" perėmė žmones, lyg elektros srovė. Ugningi žodžiai atgaivino laikinos valdžios komitetus ir jie vėl pradėjo posėdžiauti ir veikti. Tie žodžiai įkvėpė nuvargusius kareivius, kad vėl įsirašytų į revoliucinę armiją. Washingtonas įsakė tą brošiūrą perskaityti kiekvienoj armijos dalyj.

Anksti 1777 metais Kongresas paskyrė Paine'ą Užsienio Reikalų Komiteto sekretoriumi, bet ne be opozicijos. Pietinėse valstijose nenorėjo jam duoti tos vietos, nes jis jau buvo pasireiškęs už panaikinimą vergijos.

Paine, eidamas sekretoriaus pareigas, rado laiko parašyti visą eilę "Krizių." Tie raštai suardė bandymus išmesti Washingtoną iš armijos vadovystės. Jo žodžiai suvienijo besivaidijančias frakcijas kolonijose. Jis nuolat, it pirštu, rodė, kas yra tikrasis revoliucijos siekis — nepriklausomybė, ir kas yra tikroju priešu — Anglija.

Paine'o griežti nusistatymai, jo nepataikavimas niekam, išugdė jam daug priešų. Bet jis niekuomet neišėjo į dvikovą su asmenimis — net nė save nuo užpuolimo apsiginti. Jis visuomet rašė ir kovojo už principus, už idėjas. Jeigu kokio asmens reikalai pasipainiojo jam, jis krito pakirstas Paine'o žodžių. Sako žmonės, "Nespjauk į šulinį, kad nereiktų iš jo gerti." Paine spjovė į daug šalinių. Vėliau, Francūzijoje jam reikėjo išgerti tą kartų gėralą, kurį Gouverneur Morris jam prirengė.

"Plunksna galingesnė už kardą," sako žmonės. Paine'o rankose ji nuolat formavo Amerikos likimą, ne tik laike revoliucijos, bet ir po tam. Jis mąstė plačiais, dideliais daviniais, su stebėtinu, pranašingu permatymu ateities. Jis numatė, kad po karo Amerikos kolonijos gali pakrikti į atskiras, besivaidijančias grupes, be vienybės ir be stiprumo. Todėl jis anksti pasiūlė planą dėl Federalės Unijos su čarteriu, apimančiu ištisą kontinentą ir su valdžia, centruota federaliniame seime. Jis kartotinai kartojo, "...visados atminkime,

kad mūsų spėka kontinentalė, ne provincijalė." Iš to jo plano kilo Jungtinių Valstijų konstitucinė valdymosi forma, su senatu ir atstovų rūmais.

UŽ DEMOKRATIJĄ IR LAISVĘ

Kitas jo griežtas reikalavimas buvo įvedimas religinės laisvės ir atskyrimas valstybės nuo bažnyčios. Tie jo reikalavimai buvo įrašyti į Bill of Rights, Amerikos Konstitucijoj.

Tais laikais kiekviena valstija savinosi visą žemę į vakarus iki Mississippi upės. Paine patarė nustatyti vakarines valstijų ribas ir perimti likusią žemę į Federalės valdžios rankas, kad galėtų tas žemes pigiai parduoti naujakuriams. Turtinieji ponai Virginijoje ir kitose valstijose labai pyko, kuomet tas pasiūlymas buvo įvykdytas, nes jie nustojo didelės progos pasipelnyti ir į savo kišenes susipilti pinigų už tą žemę. Vėliau, kuomet Virginijos seimas norėjo apdovanoti Paine'ą su \$20,000 už jo patarnavimą revoliucijai, tie patys ponai nubalsavo jam nieko neduoti. Taip ir pasiliko.

Dar vieną dalyką Paine norėjo įrašyti į konstituciją — tai panaikinimą vergijos. Bet kilo tokia opozicija, jog tas punktas likosi neįrašytas. Už tą principą Amerikai prisiėjo pergyventi civilinį karą, 80 metų vėliau.

1777-78 m. žiema buvo ypač šalta. Washingtono armija atsirado blogoj padėtyj Valley Forge stovykloj. Nebuvo šilto aprėdalo, nei avalinių. Pushasiai kareiviai palikdavo kraujo dėmes ant sniego. Pusė jų sirgo ir nebūtų galėję kariauti, jeigu būtų iškilęs mūšis. Bet anglai, užėmę Philadelphia, ten kas naktį baliavojo su gražiom poniom ir panelėm, visai pamiršę mūšius.

Bet Paine nebaliavojo. Jis vėl parašė "Križę." Su paskutiniaisiais \$500 savo pinigų jis pradėjo aukų rinkliavą. Su "Krizio" pagalba fondas išaugo ligi pusės milijono dolerių. Tie pinigai buvo skirti armijai. Kad juos apsaugoti, Finansų Ministeris įsteigė Bank of North America. Šitokio valdinio banko reikalingumą Paine anksčiau numatė. Amerikos finansieriai nemėgo to valdžios banko. Kuomet reikėjo atnaujinti banko čarterį, jie bandė banką likviduoti. Bet Paine vėl parašė straipsnį, kuris paprastoj, suprantamoj kalboj paaikškino naudingumą banko ir reikalingumą apriboti pri-

vatinių bankų kontrolę ant pinigų ir jų spausdinimo. Tais laikais kiekvienas bankas, pagal savo išgalę, spausdindavo popierinius banknotus. Paine išgelbėjo dar negimusias Jungtines Valstijas nuo pražūtingos infliacijos ir bankrūto. Bet dasidėjo dar viena grupė prie jo priešų.

PAINĖ PRIEŠAI

Tuom tarpu Francūzija, degdama neapykanta ant Anglijos už tai, kad Anglija ką tik buvo iškariavus Kanadą ir dalį Italijos nuo jos, norėjo gelbėti revoliucionieriams. Aišku, kad Louis XVI nesimpatizavo revoliucijai. Bet jis norėjo pakenkti Anglijai. Negalėjo veikti atvirai, nes tai būtų buvęs laužymas taikos sutarties su Anglija. Ministeris Vergennes davė Louis'ui patarimą — slaptai padovanoti milijoną livrų Amerikai. Jis patarė pusę nusiųsti auksu, o kitą pusę amunicija ir kitais reikmenimis.

Francūzija paskyrė Beaumarchais, o Amerika—Silas Deane, kad šitą dovaną pristatytų Amerikai. Jiedu pasitarė ir sutvėrė nebūtą kompaniją — Roderique Hortalez Co. Tos kompanijos vardu nupirkta visos reikmenys ir išsiųsta trys laivai. Du laivus anglai sugavo ir konfiskavo, bet trečiasis pasiekė Ameriką. Besitardami, Beaumarchais ir Deane atrado, kad jie vienos plunksnos paukščiai. Jie sutarė, kad Deane priduoūtų bilą Kongresui — 5 procentų komisiją už patarnavimą gavimui tos dovanos iš Francūzijos. Po to jie būtų pasidalinę.

Ne vien tą šunybę suplanavo Deane, bet, būdamas Europoj, jis aplankė vieną vokiečių princą su juom tartis, kad jis atvyktų į Ameriką, užimtų Washingtono vietą, kaipo vyriausias armijos vadas, o po karo galėtų tapti Amerikos karalium. Silas Deane negalėjo įsivaizduoti demokratijos — jam atrodė, kad negalima apsieiti be karaliaus.

Kada Silas Deane pridavė savo bilą Kongresui, Kongresas jį išklaušė net du sykius, bet jis neturėjo jokių prirodymų apie paskolą iš Francūzijos. Trečią sykį atsisakė jo išklaušyti ir nepaskyrė jam užmokesčio. Deane užpyko. Įdėjo į laikraščius užsipuolimą ant Kongreso, išvadindamas juos apgavikais. Taipgi užsipuolė ant Washingtono. Mat, jis norėjo pakirsti jo autoritetą.

Jau ilgiau Paine nebegalėjo nutylėti. Kaip Uzsienio Reikalų Komiteto sekretorius, jis žinojo, kad tas milijonas livrų buvo skirta Louis'o XVI Amerikai kapo dovana. Jis žinojo, kad ne Kongresas, bet Deane yra sukčius. Bet kas svarbiausia, jis pyko ant Deane už jo bandymą tartis su vokišku princu, kad įsteigti monarchiją Amerikoje!

Ėmė Paines plunksną apginti Kongresą ir Washingtoną, bet tuom pačiu sykiu turėjo atidengti paslaptį, kad Francūzija dovanojo Amerikai milijoną livrų, ir tai keletu mėnesių anksčiau, negu Franklinas pasirašė po draugingumo sutartimi su Francūzija.

Nors Paine pasakė teisybę, bet už atidengimą diplomatinės paslapties kas link dovanos nuo Francūzijos, Kongresui prisiėjo dėl diplomatinių priežasčių išvadinti Paine "melagium." Jis buvo pašauktas į tardymą. Tik per vieną balsą Uzsienio Reikalų Komitetas nubalsavo jį palaikyti sekretorium. Bet Paine, matydamas, kad tik per vieną balsą jį užgyrė, pats rezignavo. Jam būtų buvę lengva išsiskuti iš šių keblumų, jeigu jis būtų buvęs politikierius ir būtų mokėjęs abiemis burnos pusėmis kalbėti. Bet Paine nemokėjo ant tvoros sėdėti ir pulti į tą pusę, kur minkščiau. Jis visuomet buvo griežtai nusistatęs už principus.

Šį sykį, Dean'o aferoj, Paine vėl stambiai pasitarnavo sutaupydamas didelę sumą pinigų jaunai Amerikai. Bet užsitraukė neapykantą John Jay, Kongreso pirmininko, Silas Deane draugo. John Jay buvo monarchistas. Kiti monarchistai buvo John Adams, vėliau išrinktas prezidentu, ir Gouverneur Morris, kuris likosi paskirtas ministriu į Francūziją francūzų revoliucijos laikais. John Adams norėjo pravesti surėdymą Amerikoje, kad nebūtų rinkimų visai, bet kad prezidento sūnus paveldėtų prezidentystę! Kuomet jis likosi išrinktas prezidentu, buvo išleista Alien and Sedition įstatymai, kurie lyginosi Mundt Biliui šiuos laikuose. Po Adams Thomas Jefferson išėjo į kampaniją kaipo kandidatas į prezidentus, susitvėrė Democratic-Republican klubas, įsteigė dabartinę Demokratų Partiją, likosi išrinktas ir atšaukė Alien and Sedition Acts.

PAINE PATARNAVIMAS

1780 metais pasidarė aišku, kad Amerika turės gauti paskolą bent aštuonių milijonų dolerių, kad baigti karą už išsilaisvinimą. Jauanas pulkininkas John Laurens buvo Kongreso paskirtas plaukti į Francūziją ir išsiderėti tą paskolą. Jausdamas stoką prityrimo, jis užsispyręs prašė, kad jo tėvo draugas, Tom Paine, su juom syku keliautų. Paine tuo laiku ėjo Pensylvanijos seimo sekretoriaus pareigas, kurios čarterį jis buvo anksčiau parašęs. Jis sutiko su Laurenso prašymu; rezignavo iš sekretoriaus vietos; atidėjo rašymą knygos "Amerikos Revoliucijos Istorija," ir išvažiavo. Francūzijoje, Louis XVI pamilo atkaklų Paine. Dėkui Paine'o pribrendusiai nuovokai, \$8,000,000 paskola buvo sėkmingai suderėta. Paine ir Laurens grįžo su 2½ milijonų livrų aukso ir dviem laivais, pilnais visokios reikalingos dėl karo medžiagos. Pulk. Laurens gavo visą kreditą. Paine užsimokėjo visas savo lėšas ir, nors pridavė bilą Kongresui, niekada jam nebuvo atmokėta.

Su šios paskolos pagalba Washingtonas galėjo baigti kampaniją prieš Cornwallis, kuris buvo priverstas pasiduoti Yorktowne 1781 m.

Tuo laiku Paine parašė paskutinę brošiūrą po vardu "Krizė." Jis rašė: "Laikai, kurie išbando žmonių sielas, pasiūbaigė, ir didžiausia ir pilniausia revoliucija, kurią pasaulis yra matęs, garbingai ir laimingai išpildyta." Toliau jis ragino, kad Federalė unija būtų viršiausia valdžia, nes jis žinojo, kad kiekviena kolonija užvydėjo visoms kitoms ir norėjo pasilaikyti kiek galint daugiau "state's rights." Po šiai dienai tebeina argumentai tarp užtarėjų stiprios centralinės valdžios ir tų, katrie mano, kad valstijoms reikia duoti kiek galima daugiau savistovybės. Už tai Dixiecrats net savo kandidatą į prezidentus pastatė 1948 metais. Thurmond vadinosi "states rights" kandidatu.

Su šituo pasisakymu prieš valstijų savistovybę Paine vėl užgavo jausmus tų, kurie norėjo sauvališkai viešpatauti savo valstijose, be federalinės valdžios įsikišimo.

Kiekvieną sykį, kada Paine nurodė reikalingus žygius sudaryti stiprią, gerą, demokratinę valdžią, jis užgaudavo galingus, turtingus asmenis, kurie norėjo pasinaudoti jauna res-

publika, ir pasidaryti sau šiltus politinius lizdus. Tai nuolatinė kova su reakcija.

Kuomet Washingtonas liko prezidentu, jis prašė Kongreso, kad atlygintų Paine'ui piniginiai už jo neapribotus nuopelnus. Bet Kongrese buvo labai daug politinių Paine'o priešų. Jie nieko nenubalsavo nuo Federalės valdžios, bet paliko dalyką atskairom valstijom spręsti. New Yorko valstija jį apdovanojo dideliu ūkiu New Rochelle miestuke. Pensylvanija jam padovanojo \$2,000. Kitos valstijos nieko jam nepateikė. Taip ir pasiliko.

Paine'o nepalaužiami demokratiniai principai jam visuomet kenkė dasiekti turto ir taip vadinamos "garbės." Jis sykį parašė: "Lai žodžiai Paine ir Pensija niekuomet nepasirodo tam pačiam paragrafe." Bet negailėkite jo. Jis dasiekė, ką jis norėjo dasiekti — aiškaus perstatymo visam pasauliui demokratinų principų, kurių užteks keliems šimtmečiams. Dar neatsiekėm to, ką jis parodė reikalingu. Turtas jam nieko nereiškė. Jis išdalino veltui daugiau turto, negu kitas per visą gyvenimą uždirbo. Jis nė cento nepaėmė už raštus, pašvėstus žmonijos gerovei.

(Taša bus 2-ram num.)

Garibaldi ir Italijos Apvienijimas

(Taša nuo 10 pusl.)

fabrkinė gamyba Italijoje šiemet jau žemiau stovi, negu pernai... Amerika atsisako grąžinti Italijai afrikines kolonijas, tai irgi dalis Marshallo politikos, — nes kolonijos yra laikomos karinėmis anglių-amerikiečių bazėmis prieš Sovietų Sąjungą."

Italijoje, kur tiek daug namų sugriauta, kur tiek daug darbo jos atstatymui, o jau yra apie 3,000,000 bedarbių! Mussolinio gaujos išnaujo kelia galvą, nes viešpataujanti klika siekia pasamugti liaudies laisvę ir demokratines organizacijas.

Komunistų vadas Palmiro Togliatti išpėjo valdonus, kad jų politika "jau pasėjo piliečių karo sėklą Italijoje... kad Italijos liaudis atrems, kaip bandymus įtraukti į trečią pasaulinį karą, taip ir grąžinti fašistinį režimą." Jis sakė, kad Italijos išsilaisvinimas, kaip iš savų išnaudotojų, taip ir užsienio imperialistų žabangų, jau yra ne už kalnų.

AL. NOBELIS: GYVENIMAS IR PREMIJOS

KAZYS BEVARDIS

Kaip kiekvienais metais, taip ir 1948-tais, Stockholmo Koncertų Rūmų salėje 4 d. lapkričio švedų Akademijos vadovybės buvo išdalyta Alfredo Nobelio premijos užsitarnavusiems laureatams.

Šį kartą premiją aplaikė Amerikoj, St. Louis, Mo. gimęs, dabar gyvenęs Britanijoje, senas poetas Thomas Stearns Elliot.

Antrą premiją aplaikė P. M. S. Blackett, Britanijos medikas ir profesorius fizikos mokslo. Neseniai Blackett parašė didoką knygą apie atominės energijos sudėtį. Toje knygoje jis smarkiai užgyrė Sovietų Sąjungos pasipriešinimą prieš Amerikos ir Britanijos siekius kontroliuoti atominę energiją. Dėl to kai kurie storžieviai piniguočiai apšaukė Blackett parsidavėliu Rusijai.

Trečią premiją laimėjo švedas Arne Tiselius, chemikas ir biologijos mokslo tyrinėtojas.

Kiek anksčiau 1948 metais buvo apdovontas premija Dr. Paul Muller už išradimą milietlių, vadinamų DDT, vabalams žudyti.

Kiekviena premija yra verta \$44,000. Dovanas dažniausiai išdalina pasižymėjusiems laureatams pats švedijos karalius.

Alfredas Nobelis labiausiai pagarsėjusi asmenybė. Pakol buvo gyvas, jis paprastai liaudžiai netaip jau plačiai buvo žinomas. Labiausiai jį žinojo naujų pelnų ieškotojai kapitalistai. Nobelis savo sugabumais ir talentingumu daug milijonų yra sukrovęs į kapitalistinį aruodą.

SAVAMOKSLIS

Tas stebėtinai darbštus ir talentingas chemijos diletantas nebuvo ragavęs jokio aukštesnio mokslo, ir tik kaipo savamokslis, dirbdamas tėvo laboratorijoje, patapo didžiaja žymybe chemijos pasaulyje.

Alfredo tėvas irgi buvo chemijos meistras ir visu pasiryžimu tyrė-eksperimentavo sprogstamasias medžiagas. Jis dirbo savo paruoštoje laboratorijoje Stockholme, Švedijoje. Čia ir gyveno.

1833 metų spalio 21 d. gimė Alfredas Nobelius. Tuom laiku naujai gimusio Alfredo tėvai gyveno skurdžiai. Mat, tėvas nepergalimu entuziazmu buvo įsigilinęs į sprogstamų medžiagų tyrimą ir dėl keleto nepasisekimų smarkiai nubiednėjo—subankrutavo.

NOBELIO ŠEIMA PETERBURGE

Vos Alfredui pradėjus pradžios mokslus, tėvas nusprendė persikelti į Peterburgą, į Rusiją. Ten gyvendamas tikėjosi geresnių pasisekimų sprogstamųjų medžiagų eksperimentavime.

Susiradęs laboratorijai vietą ir gyvenimui butą, 1842 metais parsitraukė visą šeimą į Peterburgą. Tuom laiku Alfredas buvo vos 9 metų amžiaus. Čia jis nuolatos gelbėjo darbe tėvo laboratorijoje, darydamas stebėtiną progresą tyrime nitroglicerino.

Peterburge tėvo pastangos turėjo geresnius pasisekimus, negu Stockholme. Pagaliau buvo atidaryta nauja Nobelio laboratorija Helsingforse Suomijoje. Šiai laboratorijai perdėtiniu buvo Alfredo vyresnysis brolis Robert.

Sulaukęs 17 metų amžiaus, Alfredas sumanė pavažinėti po svetimas šalis. Atvažiavęs Amerikon, apsistojo pas švedą inžinierių John Erickson, išradėją laivams propelerio (varyklio). Daug medžiginiai Ericksonas padėjo jaunam Nobeliukui.

Alfredas tuom syk lankėsi ir kitose šalyse, savo žinystės praplėtimui.

Grįžęs iš kelionės, rado tėvą jau pasirengusį gryžimui atgalios į švediją. Pagaliau, 1859 metais, tėvas su visa savo laboratorija ir šeima grįžo švedijon. Tuo laiku Alfredas smarkiai susirgo ir pasiliko Peterburge tūlam laikui medikų priežiūroje.

Po pasveikimo grįžo į švediją ir kartu su tėvu nutarė statyti Stockholmo priemiestyje, Heleneborg, fabriką. Nutarimas buvo įkūnytas ir fabrikas su laboratorija pastatytas, gaminimui nitroglicerino ir kitų sprogstamųjų ir jau pilnai išeksperimentuotų medžiagų.

BAISIOJI NELAIMĖ.

Pradžia buvo su pelningais pasisekimais tik neilgam. 1864 metų rugsėjo mėnesį įvyko didžioji katastrofa. Tos medžiagos eksplodavo, išnešdamos fabriką ir laboratoriją į padangę. Šioj tragedijoj žuvo Alfredo brolis Emel ir penki laboratorijos darbininkai.

Ši tragedija skaudžiai atsiliepė į Alfredo tėvo sveikatą. Jis tapo paralyžiuotas ir pilnai nebepagijo iki mirties.

Alfredas išsilaikė ištvermingai ir nepoiligam ryžosi vėl atstatyti fabriką. Švedų valdžia atsisakė išduoti leidimą, motivuodama, kad tokių medžiagų išdirbystė yra pavojinga miestui ir jo gyventojų gyvybei. Tokiu būdu fabrikas buvo pastatytas toli nuo miesto įlankoje prie Malar ežero. Čia buvo pradžia pasisekimų Nobelio išradimams.

Nuo tada Nobelis kontraktavo savo patentus kitų šalių fabrikantams ir steigė savo lochnus fabrikus kitose šalyse.

PARAKAS IR DINAMITAS

Didžiausius pelnus Nobeliumi nešė belentitas arba tais laikais vadinamas Nobelio *parakas* ir *dinamitas*.

A. Nobelis mirė širdies priepuoliu gruodžio 1896 m. 10 dieną San Remo, Francūzijoje. Jo palaikai buvo parvešti į Švediją ir palaidoti 29 d. gruodžio Stockholmo kapinėse.

Tas parsusis išradėjas buvo darbštus, stebėtinai gabus ir kieto, savotiško būdo.

PENKIŲ KALBŲ MEISTRAS.

Žmonės sako, kad galima mokėti daug kalbų, bet meistrų būti tik vienos. A. Nobelis kalbėjo ir rašė kaip meistras penkiomis kalbomis: švedų, rusų, vokiečių, francūzų ir anglų. Mokėjo ir suomių kalbą. Bė to, jis yra parašęs sklandžiai vykusių poemų. Kai vieno laikraščio redaktorius ryžosi pagirti Nobelį už rašymą poemų, tai jis jam atsakė itin sarkastiškai, kad poema tai poilsių svajonė. Esą, kai aš noriu savo smegeninei duoti permainą, tai rašau svajones, kurias jūs vadinate poemom.

Prieš pabaigą savo amžiaus Nobelis parašė neblogą dramą, bet neužbaigė ir jam mirus, nebuvo atspausdinta.

NEMĖGO REKLAMUOTIS.

Kai garsusis A. Nobelio testamentas, jam mirus, buvo paskelbtas pasauliui, jo vardą dar labiau išgarsino. Tą testamentą Nobelis parašė pats, nes jis neapkentė advokatų. Jis buvo priešas tai idėjai, jei kuris piniguočius, mirdamas, palieka turtą giminėms, o ne pasaulio progreso pakėlimui. Tokią taktiką jis vadindavo tamsia savimylyste. Nobelis buvo neapkentėjas savęs reklamavimo. Kai vieno francūzų laikraščio reporteris paprašė ką nors pasakyti apie save ir savo išradimus, tai jis ironiškai atsakė, kad reikia saugotis tokių žmonių, kurie save reklamuoja. Esą, tik žulikai nori save reklamuoti.

Kai Upsalos universitetas 1893 metais suteikė jam filosofijos garbės daktaro laipsnį, tai verste jį privertė pateikti raštišką savo biografiją. Jis ir čia darė išsisukinėjimų, bet pagaliau parašė sekamai:

“Žemiau pasirašęs gimiau 1833 metų spalio 21 d. Mokslą įsigijau privačiai besimokindamas, visai nebaigęs jokios aukšesnės mokyklos. Dirbau daugiausia chemijos srity, išdirbdamas sprogstančią medžiagą, žinomą belentito ir C. 89 vardu. Nuo 1884 m. esu Karališkosios švedų Mokslo Akademijos, taip pat Royal Instituto Londone, ir Societe des Ingenieurs Civils Paryžiuje narys. Nuo 1880 metų esu šiaurės žvaigždės Kavaliarius. Turiu ir Garbės Legijono karininko laipsnį. Atspausdinęs tesu tik vieną paskaitą angliškai, už kurią esu gavęs sidabro medalį.”

Tai tokia tos didžiosios asmenybės ir geniaus biografija, jo paties parašyta.

NOBELIO TESTAMENTAS

Alfredas Nobelis buvo nevedęs ir savo testamente nieko giminėms nepaliko. Visą turtą aprašė premijoms dėl įvairių moksle išradimų. Jo turtas jam mirus siekė 34,400,000 švediškų kronų. Tą garsųjį testamentą Nobelis parašė sekamai:

“Aš, žemiau pasirašęs Alfredas Nobelis, rimtai apsvarstęs, kad po mano mirties, likęs mano turtas turi būti naudojamas sekamai:

“Kapitalas, kurį apie kūnai iškeis į užtikrintus saugumo popierius, turi sudaryti fondą dėl premijų. Premijos turi būti išdalintos tiems,

(Tąsa ant 35 pusl.)

HOMERO ILIJADA IR ODISĖJA

DR. ANTANAS PETRIKA

Ar duotą žodį aš tesėjau,
Kaip gali jį tesėt žmogus?
Tu pasakyk man, Odisėjau,
Koks kraujo skonis? ... Ar svaigus?
Tu, rodos, gėrei jį kaip vyną
Ir keršto svaiguly svaigai,—
Tu mindei priešus į purvyną,
Užsimaskavęs neblogai.
Aš moteris—tik Odisėja,—
Manęs Homerai neminės.
Bet aš mokėsiu būt teisėja
Skriaudikams mano giminės.

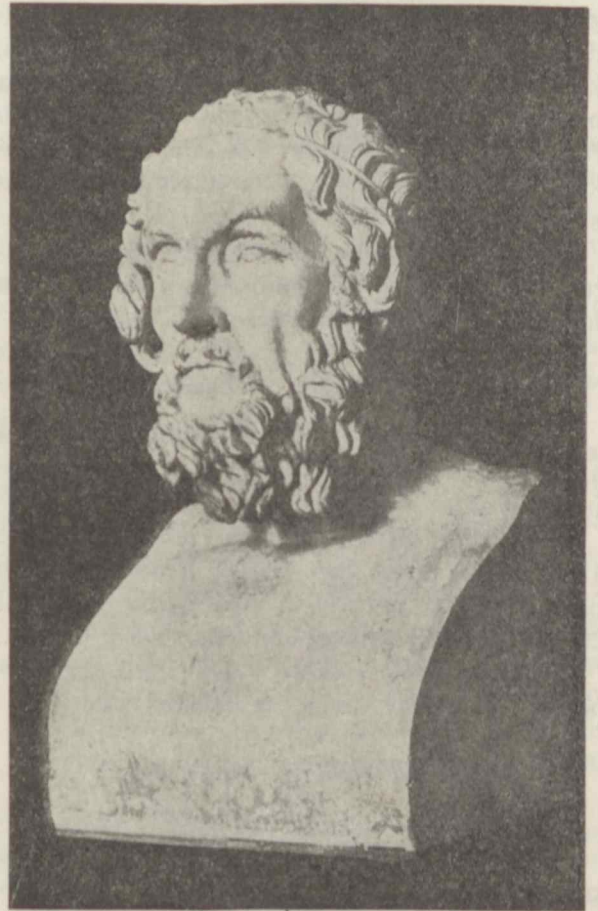
SAL. NĖRIS.

Apie paskilbusį graikų epą, *Ilijadą* ir *Odisėją*, daugelis lietuvių bus girdėję, jeigu ir ne skaitę. Ypačiai tie, kurie Lietuvoje lankė gimnaziją, turėjo *Homero* gerai pažinti, nes mokykloje buvo to reikalauja. Senesniaisiais, cariniais laikais, Homeras gimnazistams buvo pažįstamas iš Žukovskio vertimų, o tūlas jį net originalėje graikų kalboj studijavo. Taigi laikam šis Homero nagrinėjimas bus ne staigmena, o tik senų, gerų mokslo metų priminimas!

Kas yra romėnams Vergilijaus Enėjidė*, suomiams Kalevala, žydams Talmudas ir šiaurinė Amerikos indėnams Hiavata—tas yra graikams Homero *Ilijada* ir *Odisėja*. Tai jų istorijos ir mitologijos puošmena! Ten pavaizduota garbinga graikų senovė, jų karo žygiai bei vargai; jų namų buitis, politinė bei ekonominė santvarka, papročiai, tikyba, kultūra, menas, sportas, etc. *Ilijada* ir *Odisėja* yra tai seniausieji graikų, ir bene tik visos Europos, raštai. *Ilijada* ir *Odisėja* buvo ir yra visiems amžiams epinės poezijos tobuliausias pavyzdys. Tuodu kūrinių yra išversta į visas literatūrinės žmonių kalbas; apie juos susidarė ištisa vėlesniųjų raštų bei istorinių tyrimų biblioteka; jie senovės graikams buvo visiems jų mokslams ir menams pagrindas; iš jų jie sėmėsi tikėjimo, doros, gyvenimo, valstybingumo ir pilietybės pradų. *Ilijada* ir *Odisėja* turi neapsakomai didelės įtakos ir mūsų laikų poezijai, ypačiai epo žanrui. Ne vienas poetas meldžiasi mūzoms, kad tos jam padėtų pasiekti minėtųjų kūrinių tobulybės!

*Žiur. Žodynėly šio straipsnio gale.

Padavimai rodo, jog ši gražioji egzametru parašyta epopėja — *Ilijada* ir *Odisėja* — buvo sukurta (joniškąja tarpe) vieno genialaus poeto-dainiaus-minstrealo *Homero*, gyvenusio, sulyg graikų istoriko Herodoto teigimų, — 1100-900 m. prieš krikščionybės erą (B.C.).

HOMERAS

Tačiau vistiek trūksta visus įtikinančių faktualiųjų įrodymų, jog Homeras, kaip žmogus, iš viso kada nors yra gyvenęs, jog jo vardas nėra liaudies sukurta legenda ir kad tai tikrai jo originalūs kūriniai. 17-18-to amžiaus kritikai buvo sutvėrę t. v. *Pra-Ilijados* teoriją, kuria sekant prieinama išvados, jog kalbamąją epopėją rašė daugelis autorių (kaip kad Bibliją) ir ne vienu laiku; kad *Odisėja* esanti reikalavo pilniausios ištikimybės. Pav., He-

parašyta 100 metų vėliau nei Ilijada ir kad Ilijados iš pradžių buvę tik 6 knygos-giesmės, o kita 18 knygų buvę parašyta įvairiais laikotarpiais paskiau. Tie kritikai teigia, jog Ilijada yra padrikų dainų lipdinys, neturįs ryškiai užbrėžto plano ir vidujinės vienumos; jog tik atsitiktinis redaktorius sudėstęs tas knygas-giesmes tokia tvarka, kokia jam pasirodžiusi tinkamiausia šiokiai-tokiai visumai sudaryti.

Iš tikro, Homero problemos mazgą atmegsti nelengva! Jeigu tai būtų ir tiesa, jog Ilijados užuomazga siekia daug toliau menamos Homero gadynės; jeigu prie tos nuostabios statybos ir daug rankų prisidėjo, tačiau tai mums nekludo grožėtis jų pasiektais rezultatais. Juk nėra jokių faktinių įrodymų ir kad Kristus kada nors būtų gyvenęs, o vienok milijonai žmonių jį garbina. Paskesnieji graikologijos ekspertai teigia, jog Homeras galėjo iš esamų knygų-giesmių sudaryti vientisą poemą, arba jįsai galėjo, pasinaudodamas esama medžiaga, ir pats visą kūrinį sukurti. Fausto legenda - padavimu irgi naudojosi daugelis autorių, ne tik vienas Getė. Kiekvienas kūrėjas traktuoja gautąją medžiagą savaip, savotiškai prie jos prieina, į savo kūrinį įneša ką nors nauja, šviežia, tai, ko kituose tolygiuose kūrinuose nėra.

Kad geriau suprastume bei įvertintume Homero poemą ir pagrindinį jos objektą, mums reikia bent apičiupai žinoti Graikijos istoriją, bent keletą jos sakinių... Senovėje, tokios vieningos valstybės, kaip dabartinė Graikija, nebuvo. Kiekviena sala (o jų Egėjų ir Viduržemio jūroj yra daugybė), ar net miestas, buvo savistovi valstybė, turinti savo karalių, kariuomenę ir kitus pareigūnus. Tarp tų karalių virė nuolatiniai karai-kivirčiai, kuriuose žuvo daugybė geriausių vyrų, kol galiausiai tai nusilpnino visą graikų tautą. Išvengimui tų nesibaigiančių karų, apie Kretą (kreidą) susibūrusios valstybės buvo sudarę taikos sąjungą. Tačiau apie 1400 m. B.C. toji sąjunga iširo ir viršų paėmė pietų Graikijos valstybėlės, su Mikėnais priešakyje. Medžiaginiu tų savitarpio kivirčių pagrindu buvo kova už prekybą ir kelius iš Viduržemio jūros (per Helespontą) į Juodąją jūrą bei jos pakrantes. Troja jiems kliudė laisvai keliauti Dardanelių sąsiauriu. Apie 1200 m.

(1194-1184) B. C. graikai sumobilizavo 100,000 karių ir 1186-šiais "riestanosiais" laivais patraukė prieš Troją. Troja irgi, padedama Dardanų ir kitų Dardanelių sąsiaurio apylinkėje esančių valstybėlių, sumobilizavo nemažesnes jėgas. Karas tęsėsi per 10 metų, kuri galiausiai Achajai laimėjo, nors ir jų daugelis grįžo tėvynėn!

Tai tokia yra Trojos karo faktualė tiesa. Tačiau Homero poemos fabula grįsta legendiniais padavimais, mitais, kurie yra ne tik intriguojanti, bet ir labai įdomūs. Poemoje iškeliami ne tik žmogiškieji drąsuoliai-didvyriai, kurie kaip liūtai kovoja, bet ton kovon įvedama ir supersonifikuoti dievai bei pusdieviai, jie sužmoginami, sukasdieninami; parodoma liaudies naivios religinės pažiūros ir savitarpinės dievų kovos bei intrygos. Čia perdēm vyrauja mitinis elementas. V. Šilkarškis įvade į Ilijadą sako:

Šalia didvyrių pasaulio iškyla prieš mus visiškai pilnas ir graikų dievų pasaulis. Poetas parodo juos su grynai žmogiškais ypatumais: tie patys jausmai, tos pačios aistros jaudina Olimpiečius, jokia yda ir moralinis luošumas jiems nesvetimas, tik jų galybė kur kas didesnė už žmonių ir toji galybė padaro juos žemės ir jos gyventojų valdovais. Laimėjimas kare beveik visai nepareina nuo kariaujančių jėgų ir narsumo: visa priklauso nuo dievų sprendimo.

Patsai jų vyriausias dievas Dzeusas (Zeusas) gyvena su savo seseria Hera kaip vyras su žmona ir turi su ja vaikų. Be to, jis turi intymių santykių (ir vaikų) ne tik su Olimpietėm dievėm (Dione, Lėtoja, etc), bet ir su daugeliu žemės gražuolių. Dievai kartais žemės moteris net prievartauja. Pav., Dzeuso brolis Poseidonas (vandenu dievas) kartą užtiko Enipo upėj besimaudančią Salmonėjaus dukterį Tirą, užleido jai miegą, užsiklojo debesių ir išprievartavo ją, "atsegė jos mergystės diržą." Poseidonas, "pasotinęs meilės jausmus," su cinišku atvirumu Tirai pasakė, jog meilė su dievais niekad nebūna bergždžia ir kad ji pagimdysianti dvynus. Olimpietės dievės irgi turi lytinių santykių (ir vaikų) su žemės vyrais: Afroditė, Tetida ir kitos. Dievė Kalipsė išlaikė 7 metus pas save (Oigigijos saloj) Odisėją, "kurio guolį ji savo kūnu šildė." Vėjų dievas Borėjas kartą užtiko lankoj 12 besiganančių kumelių ir, pasivertęs eržilu, visas jas apvaisino, o tos vėliau pagimdė "vėjakojus" žirgus. Tačiau iš savo žmonių dievai

faistas sugavęs savo žmoną Afroditę lovoj su karo dievu Arėju, sušaukė visus dievus, kad šie matytų „tą begėdystę,“ ir paleido jį tik jo dėdei Poseidonui reikalaujant. Arėjas, be to, turėjo dar brangioms dovanoms iš Hefaisto spąstų išsipirkti. Gi savo žmoną Hefaistas iš namų išvarė, su ja išsiskyrė ir duotąsias jos tėvams vestuvines dovanas atgal atsiėmė.

Homero fabulos užuomazga yra maždaug tokia:

Trojos karaliaus Prijamo sūnus Paris, gandydamas gyvulius Idos kalne, kartą buvo pakviestas būti nepaprastu teisėju—išspręst dievaičių ginčą. Mat, dievaitės Hera, Atena ir Afroditė susiginčijo, kaip ir žemės dukros, — kuri iš jų gražiausia ir kuriai turi tekti grožio obuolys. Už palankų sprendimą Afroditė Pariui žadėjo visų gražiausią pasaulio moterį, Hera nepaprastą galybę, o Atena — didelį protą. Paris lengvabūdiškai pripažino Afroditę esant gražiausia. Už tai ant jo, ir ant visos Trojos, amžinai supyko Hera su Atena ir prisiekė jam keršyti. Afroditė gi, atsilygindama Pariui už tą paslaugą, pažadėjo gauti Spartos karaliaus Menelajo žmoną Heleną (vėliau vadinama Trojos Helena), kuri buvo laikoma gražiausia pasaulio moterim. Kai vėliau Paris lankėsi Menelajo namuose ir pastarasis jį gražiai vaišino, tai Afroditė sukurstė Heleną mesti savo vyrą ir bėgti su Pariu į Troją. Menelajas tuomį baisiai užsigavo ir prašė Dzeusą padėti jam Pari ir Troją nubausti už tokį įžulumą. Dzeusas žadėjo Menelajui padėti ir tuomet šis pradėjo organizuoti prieš Troją karinę ekspediciją. Po dešimties metų pasiruošimo, Achajų ekspedicija daugeliu laivų patraukė į Troją, pasiryžusi išgriauti Ilijono sienas, kurias buvo pastatę dievai Poseidonas ir Apolonas.

Iš pradžios Achajams sekėsi neblėgai, bet dešimtaisiais karo metais vyriausias jų karo vadas, Mikėnų karaliaus Menelajo brolis Agamemnonas, norėdamas parodyti savo autoritetą, smarkiai įžeidė geriausią ir stipriausią jų karžygį, jų kilniausią herojų — Achilą. Šis, įpykęs, atsisakė prieš Trojėnus kariauti, o jo motina dievė Tetida meldė Dzeusą, kad jis už jos sūnui padarytą skriaudą Achajus nubaustų. Dzeusas pažadėjo jos prašymą patenkinti ir nuo to laiko Achajams pradėjo labai nesisekti. Trojėnai jau buvo Achajus veik

visai sumušę ir tik ruošėsi pastarųjų laivus padegti, kad tie negalėtų pabėgti. Trojėnams padėjo kovoti Olimpiečiai Apolonas, Arėjas, Afroditė ir Ksantas, o Achajams Poseidonas, Hera, Atena ir Hefaistas. Dėl kovos išdavų susivaidija tarp savęs ir patys dievai: Poseidonas iššaukia kovon Apoloną, tačiau šis atsisako prieš dėdę kariauti, o Hera apmuša ir iškolioja Afroditę, kuri lekia skūstis net pačiam Dzeusui. Hefaistas susipeša su Ksantu. Paties „dievų ir žmonių tėvo“ Dzeuso sprendimas buvo tokis: jis leis Achajams paimti Troją, bet juos vargins ir baus tol, kol jie nepermaldaus Achilo. Achajai žinojo, kad be Achilo pagalbos, kol Hektoras bus gyvas, jie Trojos nepaims ir todėl spyrė Agamemnoną atsiprašyti Achilą bei dovanomis išpirkti jo rūstybę. Galiau Agamemnonas, visų Achajų labui, sutinka nusileisti Achilui ir jį gausiomis dovanomis permaldauti. Tačiau Achilas pareiškia, kad jo širdis nemoka atleisti ir ruošiasi grįžti savo tėvynėn. Bet kai Hektoras užmuša jo mylimą draugą Patroklą, Achilas savo pyktį nukreipia ant Hektoro ir prisiekia jį nužudyti, nors Trojos paimti jis ir nežada. Padėčiai pasikeitus, Achilas priima Agamemnono dovanas, jam atleidžia ir stoja į kovą. Jis užmuša ne tik Hektorą, bet ir daugybę geriausių Trojos kovūnų. Trojėnai, išsigandę įniršusio Achilo, subėga į savo pilį ir užsidaro. Dzeusas remia Achajus. Tačiau Paris, viso šio karo kaltininkas, žinodamas, kad žlugus Trojai ir jam bus galas, — Apolono sugundytas išeina prieš Achilą kovoti, suvis nesitikėdamas jį nugalėti. Tačiau, Apolono padedamas, prie Skaijiškių pilies vartų — jis užmuša Achilą, bet negavęs jo šarvų, įsižeidęs, ir pats ten kalaviju nusiduria. Su Achilo mirčia ir baigiasi Ilijados (Achilėjidos) poema, vaizduojanti dešimtųjų metų karą prie Ilijono sienų ir Achilo rūstybę-kerštą ir to keršto priežastis bei pasėkas.

Achilas buvo pusdievis. Jo motina, dievė Tetida, norėjo padaryti savo sūnų nemariu ir, tik ką gimusį, laikydama už kulnies, — pardinė Stikso upėj. Dėl to visas Achilo kūnas buvo nemarus, be tos tik kulnies, už kurios jį tuomet laikė motina. Tą slapybę žinojo tik vienas Apolonas, kuris, nepastebėtas, visa tai matė. Achilo net „vėjakojai“ žirgai, įkinkyti jo kovos dviračiuose, buvo nemarus,

nes jo tėvas buvo juos gavęs iš dievo Poseidono. Kovoje su Pariu, sakoma, Apolonas ir nukreipė Pario strėlę į tą mariąją Achilo kulnį. Žuvus Achilui, kalaviju nusidūrė ir Paris: Apolonas pastūmė silpnavalio Pario kalaviją link jo paties krūtinės. Mat, taip jau buvo Dzeuso nuspresta...

Vyriausiam Achajų herojui Achilui žuvus, jie nustojo vilties jėga sugriauti tvirtąsias Ilijono sienas ir stvėrėsi gudrybės: Atenos pamokytas, Epėjas padarė milžinišką medinį arklį, kurin sulindo geriausieji Achajų kariai — Odisėjas, Menelajas, Diomedas, Ajantas ir kiti. Palikę arklį lauke, Achajai padegė savo stovyklą ir laivais neva išplaukė jūron. Trojėnai, manydami, jog Achajai galutinai iš kovos pasitraukė ir išplaukė namo, džiaugdamiesi paliktąjį arklį, kaip dovaną, įsigabeno pilin, o patys nuvargę ir pusgirčiai sumigo. Naktį iš arklio išlindo pasislėpusieji Achajai, nužudė sargybą ir atkėlė Trojos vartus, per kuriuos sugužėjo grįžę Achajai, išžudė sumišusius Trojėnus ir sugriovė jų pilį! (Ir dabar sakoma: saugokis graiko, nešančio tau dovanas!)

Sugriovę Troją, Achajai, džiaugdamiesi pergale, skubėjo namo. Bet čia prasidėjo jiems naujos nelaimės: įsiutusi jūra sudaužė daugumą jų laivų ir paskandino karius. Kurie ir pavyko laimingai sugrįžti, tai tik po didelių vargų. Menelajas, atsiėmęs savo žmoną Heleną, su kuria per 20 metų Paris gyveno, laimingai grįžo Spartan, bet jo brolis Agamemnonas per septynis metus klaidžiojo, o Odisėjas per 10 metų, kol pasiekė savo tėvynę. Grįžusį Agamemnoną nužudė jo žmonos Klytaimnestros meilužis Aigistas, kurį po 7 metų užmušė Agamemnono sūnus Orestas.

Dievai Achajams keršijo už tai, kad jie, griaudami Troją, sugriovė ir šventus jų aukurus, o be to dar, besukubėdami po pergalės namo, jie nepagerbė dievų, nesudegino jų garbei hekatombų. Ypačiai pyko ant jų dievai Poseidonas ir Apolonas.

Odisėja apgieda jos didvyrio Odisėjo grįžimą tėvynėn, Itakės salon, jo dešimties metų keliones ir pritirtus vargus. Ji parodo taipgi, kas dėjosi tuo metu jo namuose, kaip besočiai jaunikiai (manydami jį jau žuvus), besiperšą jo žmonai Penelopei, eikvojo jo turtą, jo sūnaus Telemacho pastangas surasti tėvą (ku-

rį jisai tikėjo esant gyvą), Odisėjo grįžimą ir didžiojo keršto įvykinimą — jaunių išžudymą bei jo su savo valdiniais susitaikinimą. Tai nepaprastai intryguojanti epopėja, nors ir į antgamtinę sferą nukelta, tačiau perdėm realios nuotaikos persunkta.

Sekamuose dviejuose "šviesos" numeriuose bus atskirai ir detalingai nagrinėjama Ilijada ir Odisėja.

ŽODYNĖLIS

Norėdami skaitytojui padėti geriau šiame mitologinių terminų labirinte susivokti, dedame šį dažniau pasikartojančių tikrinių vardų žodynėlį.

Epas — bet kurios tautos pasakojamųjų veikalų, arba vieną temą traktuojančių veikalų, visuma.

Epopėja — seniausioji karžygių poema.

Egzametras — metrinio eilavimo forma, kur eilutė susideda iš šešių pėdų — daktilių ir spondėjų.

Ilijada ir Odisėja iš graikų lietuvių kalbon išvertė raseinietis Jonavos gydytojas, d-ras Jeronimas Ralys. Abu kūriniu išėjo Kaune: Odisėja 1921 m., o Ilijada 1930 m. (Dalis d-ro Ralio vertimo žuvo, todėl, jam mirus, tą poemos vietą išvertė Švietimo Ministerijos paskirtoji komisija.)

Homeras — graikų poetas-dainius-minstrealas, gyvenęs sulyg graikų istoriko Herodoto padavimų, tarp 900 ir 1100 m. prieš krikščionybės erą. Kiti gi istorikai teigia, būk jis gyvenęs vėliau.

Kalevala — suomių liaudies epas (yra išversta ir lietuvių kalbon).

Enėjidė — romėnų epas, parašytas Vergilijaus apie 200 metų vėliau, negu Homero poema. 19-tojo amž. žemaičių pseudoklasikas Poška buvo išvertęs Enėjidė iš lotynų į lietuvių kalbą, tačiau ji nebuvo išleista. Nūnai ją vėl išvertė dr. Antanas Rukša.

Hiavata (Hiawatha) — Amerikos indėnų legendinis epas, parašytas H. W. Longfellow. (Žiur. "Šviesos" Nr. 2, 1944 m.)

Troja (Ilijonas) — miestas-pilis šiaurvakariname Mažosios Azijos (Turkijos) kampe, Dardanijos kaimynystėje, prie Dardanelių-Galipolio sąsiaurio. Ir dabar ten yra tuo vardu miestelis.

Achajai-Argėjai-Danajai — bendras visų prieš Troją žygiavusių graikų pavadinimas, Trojos karo metu apimantis visą Tesaliją ir didelę Peloponeso dalį.

Olimpas — aukščiausias Graikijos kalnas (Tesalijoje) — 9754 pėdų. Jo snieguotoje viršūnėje, sulig mitologijos padavimų, buvusi dievų ir mūzų būstinė.

Kronas — vienas iš titanų, Urano (Dangaus) ir Gajos (Žemės) sūnus, Rejos brolis ir vyras, Dzeuso, Poseidono, Hado, Demetros ir Heros tėvas, viso pasaulio valdovas, paskiau Dzeuso nuverstas nuo sosto ir drauge su kitais titanais pasiūstas požemio viešpatijon — Tartaran.

Kronidas — Titano Grono sūnus.

Dzeusas (Zeusas) — titano Krono ir Rejos sūnus, Heros brolis ir vyras, galingiausias iš visų dievų, pasaulio valdovas, dievų ir žmonių tėvas, gyvenęs Olimpo viršūnėje. Jo valdžioje visos atmosferinės atmainos: debesys, lytūs, perkūnas, žaibai, metų laikai, etc.

Hefaistas — Dzeuso ir Heros sūnus, ugnies, vulkanų ir metalurgijos dievas. Tik ką gimusi, motina iš-

- metė jį iš dangaus (Olimpo) į Lemno salą, kur jis bekrisdamas išsisuko koją ir visą amžių buvo šlubas. Olimpo kalne jis turėjo kalvę, kurioje dirbo kiklopai. Visi dievai eidavo pas jį užsisakyti šarvų, ginklų, skydų ir kitokių padargų (dviračių, etc.).
- Aigidvaldis** — Dzeusas, valdantis aigidą. **Aigida** — Dzeuso skydas, sudarytas iš žvėrių kailių, paties Hefaisto darbas. Pakračius Dzeusui aigidą, pradeda kilti debesys, audra, žmonės apima baimė. Kai rėje rankoje Dzeusas laiko aigidą, gi dešine svaido žaibus.
- Mūzos** — devynios Dzeuso ir Heros dukros, meno ir mokslo deivės, poetų įkvėpėjos.
- Hera** — Krono duktė, Dzeuso sesuo ir žmona, Achajų užtarėja, nekenčianti Trojėnų.
- Trakija** — kraštas į šiaurę nuo Graikijos.
- Poseidonas** — Krono sūnus, Dzeuso brolis, jūros ir šiaip vandenų valdovas. Savo trišake ietimi jisai sujudina jūrą, arba žemę priverčia drebėti. Jis siunčia, pagal savo norą, jūrininkams vėjus — gerus ar blogus. Gyvena daugiausiai jūros dugne, bet kartais ir Olimpe. Dalyvauja dievų pasitarimuose.
- Hadas** — Krono sūnus, Dzeuso brolis, požemių valstybės valdovas. Į jo valstybę keliauja visų mirusiųjų sielos. Ten viešpatauja amžina tamsa.
- Okeanas** — bekraštis vandenynas, kuriame plaukiojanti žemė. Kaip didžiulė upė, Okeanas apjuosia žemės aplinkui. Iš Okeano teka žvaigždės ir į jį nusileidžia. Už Okeano prasideda požemio (Hado) valstybė.
- Kitas padavimas teigia, kad Okeanas yra ne pati upė, bet tos upės dievas, Tetisos vyras. Mitai rodo, būk visi dievai esą kilę iš Okeano ir Tetisos, būk juodu esą visų dievų tėvai.
- Helespontas** — čia reiškia ne patį geografinį Helespontą, bet Aigėjų jūrą, į kurią Helespontas įsilieja.
- Titanai** — tai pirmąkart, kilusi iš Urano ir Gajos dievų giminė, kuriai priklausė Okeanas, Kojas, Hiperijonas, Iapetas (Prometėjaus tėvas) ir Kronas. Jie susitarę nuvertė savo tėvą Uraną nuo sosto ir patys valdė dangų. Vėliau Krono sūnus Dzeusas pakilo, atėmė iš jų valdžią ir visus nutrenkė Tartaran.
- Helijas** — saulės dievas, Hiperijono ir Tejos sūnus. Jisai kas rytą išvažiuoja arkliais iš Okeano rytuose ir, apvažiavęs dangų, vėl pasineria Okeanan vakaruose. Jo garbei buvo aukojami gražiausi arkliai. Helijai panašus buvo persų dievas Mitras.
- Artemida** — Dzeuso ir Lėtojos duktė, Apolono sesuo, seniau buvusi mėnulio dievė, vėliau tapusi medžioklės, burtų ir gimdymo dievė. Ji visuomet buvo apsiginklavusi lanku ir strėlėmis, kuriomis dažnai žudydavo moteris, ypatingai gimdymo metu. Ji prilygsta romėnų Dianai.
- Apolonas (Foibas)** — Lėtojos ir Dzeuso sūnus, Likijos (Maž. Azijos tautelės) kilimo šviesos dievas, tvarkos saugotojas. Tvarkos ardytojus jisai šaudydavo strėlėmis iš savo sidabrinio lanko.
- Atena** — Dzeuso duktė, narsī ir protinga dievė, Achajų, ypatingai Odisėjaus, globėja. Padavimai sako, būk ji gimusi iš Dzeuso galvos.
- Hekatomba** — šimto jaučių auka, kurią graikai, barbarstė miežiniai miltai ir druska, degindavo kuriam nors dievui pagerbti.
- Lemnas** — sala šiaurinėje Egėjaus jūros dalyje, netoli nuo Dardanelių.
- Hermėjas** — Dzeuso ir Majos sūnus, dievų pasiuntinys. Jisai užmušė šimtaakį Argą, saugojusį (Heros paliepimu) Argėjų karaliaus Inacho dukterį, Dzeuso meilužę. Užtat jis ir vadinamas Argžudžiu.
- Arėjas** — kovos dievas, kaip romėnų Marsas. Jis labiausiai buvo garbinamas Trakijoje.
- Persefonėja** — Dzeuso ir Demetros duktė, Hado žmona.
- Dzefyras** — vakarų vėjas, visuomet sukeltantis audrą.
- Borėjas** — šiaurės, arba šiaurės rytų vėjas.
- Irida (Iris)** — vaivorykštės personifikacija. Taumanto ir Elektros duktė, dievų pasiuntinė, "vėjakoję." Ji nešioja auksinius, rases lašeliais nusagstytus sparnus. Savo veikimu ji prilygsta Hermėjui.
- Ksantas ir Skamandras** — Trojos upės.
- Odisėjas** — vienas Trojos karo herojų, garsus lankininkas ir ietininkas, Itakės kunigaikščio Laerto ir Antiklėjos sūnus, Itakės karalius. (Romėnų mitologijoje vadinamas — Ulisius).
- Penelopė** — Odisėjo žmona, Ikarėjaus duktė.
- Telemachas** — Odisėjo ir Penelopės sūnus.
- Diomedas** — vienas svarbiausių Ilijados didvyrių, Aitolų karaliaus ir Deifilos sūnus, Aiginos salos valdovas.
- Ajantas** — Salamino salos karaliaus Telamano sūnus.
- Meleagras** — Aitolų karaliaus Oinejaus sūnus.
- Ksantas-Skamandras** — upių dievaitis.
- Aušra** — ryto dievė, Hiperijono duktė, Helijo (saulės) sesuo. Jos pareiga — atkelti Rytui vartus.
- Afroditė** — Dzeuso ir Dionės duktė, grožės ir meilės dievaitė. Jai prilygsta romėnų Venera.
- Tetida** — jūros dievo (senelio) Nerėjaus (turėjusio jūros dugne puikius rūmus) duktė, Achilo motina.
- Nestoras** — Nelėjaus sūnus, Pilo (Mesenijos miesto) karalius, visų Achajų seniausias.
- Achilas-Pelydas** — Ftijos šalies Mirmidonų (Tesalijoje) karaliaus Pelėjaus ir dievaitės Tetidos sūnus, vyriausias Ilijados karžygis. Jo tėvukas, Ajakas, buvęs Dzeuso ir Aiginos sūnus.
- Kai kurios graikų legendos teigia, būk Achilas, būdamas dar visai jaunas, nukariavęs Skiro salą ir ten vedęs karaliaus Likomedo dukterį Deidamėją, kuri pagimdė jam sūnų Neoptolemą. Kiti gi padavimai sako, būk Achilas išėjęs Trojos karan jaunutis, nevedęs.
- Chrisas** — Tebės, vakarinės Troados miesto (prie Helesponto) šventikas.
- Foinikas (senelis)** — kilęs iš Ftijos, Achilo auklėtojas, globėjas ir patarėjas.
- Patroklas** — Menoitijo sūnus, geriausias Achilo draugas.
- Brisejida** — tebietė, Achilo vergė-meilužė.
- Chriseida** — šventiko Chriso duktė, Agamemnono vergė-meilužė.
- Agamemnonas-Atrydas** — Atrėjaus sūnus, Mikėnų (Peloponeso miesto) karalius, Menelajo brolis, vyriausias Achajų ginkluotų jėgų vadas.
- Menelajas-Atrydas** — Agamemnono brolis, Spartos karalius, pagrobtosios gražuolės Helenos vyras.
- Helena (Gražioji)** — gražiausia pasaulio moteris, Menelajo žmona, kurią Paris pasigrobė ir parsivežė Trojon.
- Klytaimnestra** — Agamemnono žmona, buvusio Spartos karaliaus duktė, pagrobtosios Helenos sesuo.

Prijamas — Laomedonto sūnus, Trojos karalius, Pario, Heleno (žynio) ir Hektoro tėvas.

Hekabė — Trojos karaliaus Prijamo žmona, Pario ir Hektoro motina.

Paris-Aleksandras — Prijamo ir Hekabės sūnus, Helenos pagrobėjas.

Hektoras — Prijamo ir Hekabės sūnus, žymiausias Trojos karžygis.

Andromacha — Hektoro žmona, Hetiono, Tebės valdovo duktė.

Ainėjas — Hektoro draugas, narsus Trojos karys. Trojai žuvus, jis su savo tėvu Anchisu ir keliais bičiuliais bastėsi per septynis metus, kol galiausiai pasiekė Italiją ir ten "įkūrė romėnų tautą."

Heraklas (pas romėnus Herkulis) — Dzeuso ir Alkmenos sūnus, Hera, Dzeuso žmona, labai jį nekentė ir nusiuntė jį į Mikėnus pas karalių Euristėją vergauti. Ten jis atliko dvylika jam užduotų sunkių, paprasto žmogaus jėgomis neįveikiamų darbų ir Euristėjas buvo priverstas jį paleisti. Jis vedė Aitolų karaliaus Oinėjaus dukterį Dejaneirą. Užmušus jam kartą kentaurą Nesą, Dejaneirą, pavilgiusį savo vyro rūbus jį krauju, nusiuntė vyrui. Tasai užsivilkęs juos pajuto iš visų pusių deginančią ugnį, kurioje jis ir sudegė. Po mirties jis buvo priimtas dievų tarpan ir apvedintas su Hebe, jaunystės dieve. Heraklas, tai geriausias graikų vyriško drąsumo idealas.

Mirmidonai — Ftijos gyventojai, Achilo valdiniai.

Frigija — vakarinė Mažosios Azijos dalis.

Antiklėja — Odisėjo motina.

Euriklė — Odisėjo auklė, pirmoji pažinusi grįžusį Odisėją.

Kalipsė — Oigigijos salos nimfė.

Kirkė — Ajajos salos (Viduržemio jūroj) dievaitė.

Skilė ir Čaribdis — uoloti Sicilijos ir Kalabrijos (Italijoje) krantai, esanti abipus Mesinos sąsiaurio (Viduržemio jūroj), kurį žėgliniams laivams buvo labai sunku perplaukti. Dėl esamos smarkios vandens srovės ir stiprių skersvėjų, daug laivų suduždavo, atsimušę į vieną ar kitą krantą.

Kiklopai — vienaakiai milžinai, pabaisos, Poseidono vaikai.

Lyrika — poezijos rūšis, kur daugiausiai reiškiamą poeto nuotaika, jausmai, jo sielos išgyvenimai, subjektyvūs įspūdžiai, etc.

Kreta — (kreida) graikų sala Viduržemio jūroj.

Eumajus — Odisėjo skerdžius.

Elada — senovės Graikija.

Amfora — graikų ir romėnų vartojamas pailgas indas su dviem ąsom.

LITERATŪRA

Lietuvos Švietimo Ministerijos išleistas Homero Iliada ir Odisėja.

"A Short History of Greek Literature," by John H. Wright.

"Greece, Ancient and Modern," by Cernelius C. Felton.

"History of Classical Greek Literature," by Gilbert Murray.

"Ancient History," by Philip Van Ness Myers.

"The New International Encyclopaedia."

"Encyclopaedia Britannica."

Tai Tau, Šale!

Lietuvos kraštas prie Nemunėlio,
Prie pat Dubysos, ant marių kranto,
Kokią vergovę jįsai pakėlė,
Amžiai, kaip akmenis užmarštin krenta.

Ligi pat žemės sakė jam lenktis,
Fašizmas engė, niekas negynė.
Perženki, šalele, vergovės slenkstį,
Yra pasaulis šviesi Tėvynė.

Buvom kaip paukščiai, sparnais kur plaka,
Tamsoj paklydę, netekę kelio,—
Iš tolo mojo saulėtas takas,
Išbristi šaukė mus iš vargelio.

I tą šalelę, kurioj aušrinė
Spindulį skleidžia visų tyriausią,
Širdy mes nešėm savo Tėvynę—
Tai, ką turėjom visų brangiausio.

Jei prakalbėtų Nemuo bangos,
Rugelių varpos bylot mokėtų,

Laisvės dainelių žodeliai brangūs
Džiaugsmo šio krašto neiškaltėtų.

Palaužia vėjas varganą pušį,
Lietuvą draskė audros laukinės,—
Nebevergausim, nebepalūšim,
Vaikai tarybų plačios Tėvynės.

Dėl krašto laisvės kovas pakėlėm,
Kiek brolių kraujo čia nusruventa,—
Darbais mes puošiame gražiąją gėlę,
Gėlelę vaikią Baltijos kranto.

Širdies nestinga, nestinga draugo,
Lengva pakelti sunkiausią našta,
Sodai ir miestai plečiasi auga,
Užtat, kad myliu tarybų kraštą.

Kai Kremliu muša dūžiai auksiniai,
Atliepia Vilniaus bokštai dantyti,
Tai tau, šalele, mūsų gimtine,
Vargo vargelio nebematyti.

V. Valsiūnienė.

ATRASTOJI LAIMĖ

Eugenijus Ratneris

Jonas Leikauskas sėdėjo prieš didelį naują veidrodį ir rūpestingai muilino teptuku veidą.

— Vadinasi, skuties? — tarė Aleksandras Veselauskas.

— O kaip gi, į kolektyvinio ūkio susirinkimą — ir nenusiskutusiam...

— Nepatogu, žinai, — lyg pasiteisindamas atsakė Jonas.

— Pirma, — nusišypsojo Aleksandras — visi žinojo Joną nesigriebiant skustuvo dažniau kaip du kart per metus, o dabar tu beveik kasdien skruostus vargini.

— Kas pirma? Pirma būdavo kartais atsiguli miego ir galvoji: "Jei mirsi čia savo pirkioj — tai ir gulėsi, niekas tavęs nepasiges." O dabar, brole, aš visų akivaizdoj, dabar be Jono Leikausko joks darbas neapsieina. Jonas pirmas padavė pareiškimą į kolektyvinį ūkį. Jonas valdybos narys. Tad ir pradėjau didžiai viskuo domėtis: ir gyvenimu, ir pačiu savimi.

Jonas kalba, nesidairydamas į kaimyną, kruopščiai skusdamasis antrą kartą. Jis kelis kartus praveda ranka po skruostus, apčiuopomis ieškodamas likusių plaukelių ir vėl nuleidamas ašmenis ton vieton. Iš veidrodžio į jį žiūrėjo apskritas veidas giliomis pilkomis akimis po plačiais šviesiais antakiais. Nusišluostęs rankšluosčiu Jonas abiem delnais pravedė po skruostus, lyg mėgindamas įžiūrėti galias raukšles, ir liūdnam nusišypsojo.

— Tai ne šeriai — jų nenusuksi ir nenutrinsi — atspėdamas Jono mintis tarė Aleksandras.

— Taip... Čia viena Brazilija kiek jų paliko ir nesuskaitysi, — Jonas nutilo, nugrimzdęs į savo mintis.

II

Kaip atsidūrė Jonas Leikauskas, varguolis iš nedidelio Lietuvos miestelio — Žiežmarių, tolimojo Pietų Amerikos šalyje, Brazilijoje?

Kumečio sūnus, jis paveldėjo iš anksti mirusio tėvo tik vieną — meilę dailidės amatui.

10 metų turėdamas jis darė tai, ką darė Lietuvoj šimtai tūkstančių, priverstų nuo pat vaikystės pelnyti sau duonos kąsnį: ganė svetimus galvijus, prižiūrėjo svetimus arklius, dirbo svetimą žemę, nuimdavo svetimą derlių.

23 metų Jonas vedė tokią pat vargdienę Stefaniją. Jis buvo gražus, darbštus vaikinąs. Bet ar kokia mergina iš pasiturinčios šeimos būtų ėjusi už kumečio? Stefanija teatnešė su savimi į namus mažą ryšulėlį, kur buvo visas jos kraitis. Tiesa, nei savo namų jie tada neturėjo. Prisiglaudė ten, kur dirbo. Gerai, kad Jonas buvo dailidė. Jis paėmė atidirbtinai pas šeimininką lentų, vinių ir pačiame Žiežmarių miestelio gale sukalė mažutę pirkele. Paskui, kelerius metus jis taupė su Stefanija pinigus žemei. Nuo visko atsisakydami, dėvėjo sudaytais, sulopytais ir vėl adytais drabužiais.

Pagaliau nusipirko hektarą žemės. Dirva buvo smėlėta. Ją reikėjo gerai tręšti, įdirbti, o Jonas neturėjo nei arklio, nei plūgo, nei pinigų trąšoms...

Po Lietuvą sklido gandai apie tolimąją Ameriką. Apie pasakiškas šalis, kur amžinai viešpataujanti vasara, kame per metus nuimami keli derliai, ir medžiai visados linkstą nuo auksinių vaisių, kame žmonės nepažįsta vargo, nes vargas į tokius kraštus nei artį nei na. Kalbėjo, jog tas, kuris tenai nuvažiuojąs varguolis, po metų nežinosias, kur pinigus dėti.

Neaplenkė šitie gandai nė žiežmarių. Nė pirkelės pačiame jų gale, kur gyveno Leikauskai. Nustojo Jonas ramybės. Ką jis bedarytų, apie ką bemėgines galvoti, prieš akis visą laiką tematąs žydrą be debesėlio dangų ir fantastiškus medžius, su rojaus vaisiais.

Kartą, prieš auštant, jis pažadino žmoną.

— Čia ne gyvenimas, o kapai, velnio pragaras, — pasakė jis sujaudintas. O yra kraštų, kame žmonės gyvena kaip rojuje.

— Kas tau, Jonai? — nusigando Stefanija: ji manė, jog vyras klieda.

— Reikia važiuoti Amerikon — tarė Jonas.

— Tai gi pats svieto galas. Ten, gal ir žmonės ne tokie, kaip pas mus.

— Žmonės visur vienodi: rankomis dirba, burna valgo.

Jie taip kalbėjo iki pat ryto. O rytą netikėtai į juos užsuko Stefanijos brolis Justas. Painiodamasis jis ėmė miglotai kalbėti apie tai, esą Stefa ir Jonas tur būt maną, jeigu žmogus gimęs Žiežmariuose, tai jam būtina čia ir mirti. O iš tikrųjų esą galima ir kitur, net už jūrų marių, gyventi ir neblogai gyventi.

Kai Jonas suprato, kur lenkia Justas, jis suriko:

— Taigi, mes su Stefa jau aptarėme šį reikalą. Kartu tad ruoškimės, viena kompanija linksmiau ir lengviau bus.

Maždaug po pusantro mėnesio po šitos kalbos iš Žiežmarių į Kauną išvažiavo 38 žmonės. Čia buvo vedę žmonės su šeimomis; jaunos poros ir nevedę vaikinai. Juos išlydėjo visas miestelis.

Į Kauną iš visos Lietuvos susirinko daugiau kaip 2 tūkstančiai žmonių. Jie važiavo Brazilijon, apie kurią jiems pasakojo, tai esanti viena pačių didžiųjų ir turtingųjų pasaulio šalių.

31-mą savo kelionės dieną laimės ieškotojai nuo denio pamatė Pietų Amerikos žemę. O paskui ir skęstantį žalumynuose miestą, tokį stebūklingą, koks jis jiems rodydavos tolimose svajonėse. Tai buvo Brazilijos sostinė Rio-de-Žaneiro. Bet, kai tik garlais įplaukė į uostą, būrys policininkų pakilo į garlavį. Lietuviams buvo pranešta: "Išeiti į miestą griežtai draudžiama."

Policijai akytai prižiūrint visus pakrovė į baržas ir nuvežė į nuošalią salą, apsuptą spygliuota viela.

— Tai ką, ar į kalėjimą mus varo? — nustebo Jonas.

Saloje jau buvo keli tūkstančiai žmonių. Čia buvo vengrų ir japonų, italų ir turkų, rumunų ir kiniečių.

Dvi savaites išsėdėjo jie už spygliuotos tvoros. Tai vadinosi karantinas.

Pagaliau, pirmąjį šimtą žmonių (tarp jų buvo Jonas su žmona ir dar 30 lietuvių) nuvežė į miestą, įsodino į sunkvežimius, kuriais juos nuvežė į kavos plantacijas.

Į pavakarį jie privažiavo nedidelius pastatus, ir tarnautojas pasakė:

— Po septynis žmones į kiekvieną namą.

Kai Jonas įėjo į vieną iš šitų trobų, jis nustebo, net prasižiojo: nei langų, nei lubų, nei stalo, nei kėdės ten nebuvo.

Rytą išėjo į darbą. Beribiais atrodė plantacijos plotai. Šimtai tūkstančių kavos medžių nutyso iki pat horizonto. Aplink dirbo visokiausių odos spalvų žmonės: juodieji, baltieji, geltonieji.

Tarnautojas sustabdė naujokus prie darbininkų grupės.

— Žiūrėkite, ką reikia daryti — pasakė jisai.

Užkopę ant laiptų, pristatytų prie medžių, žmonės rankomis valė šakas. Kavos vaisiai kartu su lapais krito į paklodes, ištiestas žemėje. Paskui juos dėjo į didžiulius rėčius ir sijojo, atskiriant vaisius nuo lapų.

— Štai ir viskas. Darbas lengvas — pasakė tarnautojas nusišiepęs.

Ne kartą vėliau, kai sutinę delnai kraujavo, kai po svylančia saule galva plyšte plyšo iš skausmo, o kiekvienas raumuo gėlė nuo nepakenčiamo nuovargio — Jonas atsimindavo šituos tarnautojo žodžius.

Surinkus 50 kilogramų kavos mokėdavo 1 milreisą. Kad ir kažin kaip stengdamiesi Jonas su žmona, tik labai retai kada uždirbdavo 3 milreisus. Kai, parėjus mėnesiui, jie nuėjo į kontorą uždarbio atsiimti, jiems tik liepė pasirašyti popierių.

— O pinigai? — nustebo Jonas.

— Jūs dar liksite skolingi — jam atsakė.

— Jums atskaitoma už atvažiavimą iš Rio-de-Žaneiro, už butą, už maistą, už laiptus, paklodes ir rėčius.

Antrą ir trečią mėnesį Leikauskai, kaip ir visi su jais atvažiavę, tik pasirašinėjo algalapiuose.

Tada Jonas nutarė pabėgti. Vis viena kur, kad tik toliau nuo šitos plantacijos. Naktį su žmona ir dar šešiais tėvyniečiais jie nuėjo į artimiausią stotį. Bet kai jis kreipėsi į kasininką bilietų, buvo pareikalautas plantacijos viršininko leidimas išvažiuoti.

Auštant jie išėjo į plentą ir sustabdė pirmą pasitaikiusį sunkvežimį. Jis ėjo geležinkelio statybos link. Šoferis sutiko juos nuvežti tenai.

Po kelių valandų mašina sustojo atogrąžų miške, aikštelėj, kurioj neseniai buvo iškirsti medžiai.

Kavos plantacijos darbininkai pavirto miško kirtėjais.

Prasidėjo ištisomis savaitėmis nesiliauną atogrąžų liūtys. Ištisas dienas tekdavo dirbti lyjant, o vakare grįždavo į vandens apsemtas palapines. Žmones krėtė drugys. Ir čia, lygiai kaip ir plantacijoje, administracija gudriausiomis machinacijomis beveik visą darbininkų uždarbį palikdavo savininkų kišenėse.

Nemaža vietų pakeitė Jonas. Per šitą laiką keletą žiežmariečių, dirbusių kartu su Leikausku, teko palaidoti Brazilijoj. Visai išdžiūvo Stefanija.

— Aš noriu mirti gimtojoj žemėj — kas dieną kartodavo ji. Bet kaip išvažiuoti? Kad pasiektų Lietuvą, reikia turėti pinigų.

Praėjo penkeri metai, kol Jonas susitaupė reikalingą kelionei sumą.

Liūdnas buvo jų sugrįžimas į Žiežmarius. Čia juos įvairiai sutiko: vieni jų gailėjo, kiti šaipėsi iš jų nesėkmės.

Buvo 1936 m. ruduo. Jonas ėmė taisyti savo pakrypusią pirkele. Stefanija kapstėsi savo usnėtam daržiuke. Bet netrukus ji atsigulė lovon ir po mėnesio mirė.

Išsemtas, be vilčių ir siekimų, vienišas, kaip šešėlis slankiojo po Žiežmarius Jonas.

“Kodėl aš nepasekiau Stefanijos, — kalbėjo jis pats sau. Vis viena neturiu jokių teisių į gyvenimą. Aš žemėje nereikalingas žmogus.”

III

Rūpestingai nusiskutęs, nauju kostiumu ir batais su kailiniais ėjo Jonas su Aleksandru Veselausku į kolektyvinio ūkio susirinkimą.

Jonas eidamas niūniavo kažkokią dainelę. Net gi rudens oras negalėjo jam atimti geros nuotaikos. Štai prieblandoje geltonuoja didelis kolektyvinio ūkio arklidės pastatas. Tai jis, Jonas Leikauskas, jį pastatė. Ir daržinė, kur stovi atremontuoti kuliamoji, sėjamoji, javaipiūvė, vežimai, tai jojo statyta. Ir garažas kolektyvinio ūkio sunkvežimiui — jo rankų darbas. O štai ir kolektyvinio ūkio valdybos namas matyti. Buvo jisai po karui smarkiai apgadintas, savo šeimininkų paliktas, o dabar? Puikus namas! Naujos durys, langai, grindys — visa tai padirbo Jonas. Net iškaba, kurioj užrašyta: “*Kaišedorių apskrities, Žiežmarių*

valsčiaus, J. V. Stalino vardo kolektyvinis ūkis,” yra jo išdrožinėta.

Ką besakyti, o į kolektyvinį ūkį jo įdėta nemaža dabro!

Štai jau keli mėnesiai, kaip Leikauskas pirmą kartą gyvenime atrado dvasios pusiausvyrą. Jis ne tik buvo kolektyvinio ūkio dailidė ir stalius, bet kartu su kitais arė, sėjo, nuėmė derlių. Ir pirma, nuo pat mažens, dirbo Jonas. Bet vis taip išeidavo: kad ir kiek dirbtum — vis į svetimą, šeimininko kišenę eis. Amžinai jaudino mintis, kaip čia pragyvenus, nenumirus badu.

1944 metais, kai Tarybinė Armija išvadavo Lietuvą, Jonas gavo iš valstybės 4.5 hektaro žemės. Valstybė davė jam paskolą arkliai, inventoriui įsigyti. Bet praėjo metai, kiti, tretį, o gyventi vis dėlto buvo sunku. “Tai, kaip čia išeina? — galvojo Jonas. — Visą savą turi žmokus, apie ką nė svajoti nedrįsai, o tikro džiaugsmo nėr ir nėr po senovei.”

Kartą kaimynas Aleksandras Veselauskas, tas pats, kuris dabar šalia jo žingsniuoja — pakvietė Joną užėiti vakare, būsiąs, kaip tasai pasakė, įdomus pasikalbėjimas apie ateitį.

Matyti, daugeliui rūpėjo pasišnekėti šita tema. Apie 30 žmonių suėjo pas Veselauską. Pasikalbėjimą pradėjo komunistų partijos valsčiaus komiteto sekretorius. Jis tarė žodį “kolektyvinis ūkis,” ir Jonas, prislinkęs arčiau, jau nenuleido akių nuo sekretoriaus. Pastarajam skaitant žemės ūkio artelės Įstatus, Leikauskui taip patiko viena vieta, jog jis paprašė ją pakartoti.

Sekretorius perskaitė dar kartą. “Darbo valstiečiai savanoriškai telkiasi į žemės ūkio artelę, kad bendrai gamybos įrankiais ir bendru organizuotu darbu pastatytų kolektyvinį, t. y. visuomeninį ūkį, pilnutinai nugalėtų buožes, visus darbo žmonių išnaudotojus ir priešus, kad pilnutinai įveiktų skurdą ir tamsumą, smulkaus vienasmenio ūkio atsilikimą, sukurtų aukštą darbo našumą ir užtikrintų tuo būdu geresnį kolektyvininkų gyvenimą.”

— Štai tas, ko man reikia! — sušuko Jonas, ir, susijaudinęs, net pašoko iš vietos.

Ir užsimezgė, vis ėjusi karštyn, bendra kalba.

Kalbėjo iki vėliaus vakaro, o viso ir nepasakė. Nutarė susirinkti kitą dieną. Į šį antrą susirinkimą Jonas atėjo su pareiškimu apie

įstojimą į kolektyvinį ūkį. Jis ilgai sėdėjo klausydamas kitų kalbant, pagaliau pakilo ir sujaudintas pasakė:

— Prašau pasiklaudyti, kaip aš supratau visas mūsų kalbas, — išėmęs popierių pradėjo skaityti.

“Jono Leikausko pareiškimas į kolektyvinį ūkį, kuris bus organizuotas Žiežmariuose. Aš, Jonas Leikauskas, pirmas įsirašau į kolektyvinį ūkį, kad kartu su kitais, kas įsirašys kaip ir aš, visiems laikams panaikintumėm skurdą. Visą gyvenimą aš norėjau juo atskratyti ir Žiežmariuose ir Brazilijoje, bet niekaip nepavyko. Ir atsitiko taip, jog aš pasauly ir gyventi nebenorėjau. O dabar aš tikiuosi geresnio gyvenimo sulaukysias ir linkiu sau ir visiems valstiečiams laimės.”

Kai Jonas nutilo, valandikę viešpatavo višiška tylą. Paskui visi pašoko ir triukšmaudami apsupo jį. Kažin kas paėmė Jono pareiškimą, kuris nuėjo iš rankų į rankas. Paskui pasigirdo Veselausko balsas.

— Vadinas, svečias užbėgo už akių šeimininkui. Bet niekas, — ir, pakėlęs viršun galvos popieriaus lakštą, balsu pasakė: — Dabar klausykite mano pareiškimo.

— Aleksandrai, o dar popieriaus atsiras? — paklausė kartu keli žmonės.

Dvidešimt trys valstiečiai tą vakarą padavė pareiškimus apie įstojimą į kolektyvinį ūkį, kurį buvo nutarta pavadinti Stalino vardu. O netrukus beveik visi žiežmariečiai tapo kolektyvininkais. Į jų laukus atėjo traktoriai. Atvažiavo ir agronomų. Bet pats svarbiausias dalykas, jog žmonės pasidarė tikri, jog jie rado teisingą kelią.

Didis buvo džiaugsmas, kai rudenį kiekvienas Stalino vardo artelės narys gavo darbadieniui vienuolika kilogramų duonos. Du tūkst. penkis šimtus trisdešimt kilogramų grūdų atvežė Jonas namo. Niekuomet gyvenime jis nebuvo turėjęs tiek duonos. O paskui jis sau pirko naują kositumą, ir batus, ir radijo imtuvą.

Nebeturi Jonas rūpesčių dėl duonos kėsnio. Pirmieji kolektyvinio ūkio metai šią amžiną Lietuvos valstiečiui problemą išsprendė. Su naujais rūpesniais ėjo dabar Leikauskas į kolektyvinio ūkio susirinkimą: elektrą reikia įvesti į visus namus, naują klubą pastatyti,

bitininkystę organizuoti, reikalinga avių ferma...

Valdybos patalpoj jau buvo daug žmonių. Rūkė, šnekėjosi. Pamatę Joną, visi širdingai jam nusišypsojo. Ir Jonas su plačia šypsena įėjo į savo draugų ratą. Taip lengva, taip giedra jam buvo širdyje. Dvasios ramybė spindėjo jo akyse. Taip spindi akys žmonių, pažinusių laimę.

Jonas priėjo prie komjaunuolių, kalusių didelį plakatą prie sienos.

— Konstitucijos Dienai ruošiamės — pasakė vienas.

Leikauskas perskaitė plakatą:

“TSRS piliečiai turi teisę į darbą, į poilsį, į mokslą.”

— O aš gavau pačią didžiausią teisę—teisę į gyvenimą, pasakė jisai.

Žiežirbos

Kada tai vasaros dvelkimą
Prisimenu dabar vienatvėj,
Atvaizdo brangaus palikimą:
Jaunystę gražintą senatvėj.

Ir dabar po tiek daug laiko,
Po tiek daug dienų, kurios praėjo,
Atminimų man neišvaiko
Net nė žiauriausi speigai vėjo.

Tu jausmuose man neišnykus
Iškyli nuolat taip maloniai,
Tavimi dvelkia vėjai tykūs,
Primena tave žali kloniai.

Taip aš tavimi užžavėtas
Lig šiol kovoju širdyj jausmą,
O tasai vaizdas numylėtas
Nors ir trumpai nuveikia skausmą.

Nes atmintis brangi, širdinga
Ant valandėlės kai iškyla,
Tuomet buitį mano audringa
Nuolat besiausdama aptyla.

Kai man pagelbėjai iškilti
Žiežirboj kovų už rytojų,
Tai įgavau aš naują viltį
Ir ją veikimais pakartuju.

A. Dagilis.

"JAUNIAUSIA LIETUVA"

KAZYS BINKIS

Ši satyriška Kazio Binkio poema sukurta 1930 m. Joje poetas vaizduoja smetoninės-buržuazinės Lietuvos ponijos polekius ir gyvenimą. Tikimės, jog iš jos mūsų skaitytojams pasidarys dar aiškiau, kodėl tos ponijos likučiai, pasilikę Tarybų Lietuvoje arba išsiblaškę į užsienius, šiandien taip įžuliai puola tarybinę santvarką, kurios įsikūrimas ant visados panaikino poemoje "apdainuojamų" Rainių ir Yčų rojų.—REDAKCIJA.

IŽANGA.

Kur šiandieną jisai?
Dingo vargšas visai,
O kur dingo—niekas nežino...
Ar jis slapstos tarp mūsų,
Ar jis, pirkto namus,
Ar išdūmė jis į Argentiną...

O vienok jo darbai
Buvo garsūs labai,
Po Lietuvą plačią skambėjo,
Ar apgaut, ar aplošt,
Arba kalbą išdrožt,—
Jis visa puikiausiai mokėjo.

Panvėžy ir šiauliuos,
Ir miesteliuos kituos,
O labiausiai Klaipėdoj ir Kaune,
Tartum varpo garsai,
Taip skambėjo garsiai
Pavardė jo garbinga ir slauni.

O dabar gi, deja,
Jau aptraukė veja
Jo darbus reikšmingus ir dorus,
Teismo rūmų tyloj,
Numarintoj byloj
Juos varto retai prokuroras...
O galėtų atkast,
Įkvėpimo surast
Jo darbuose poetai bent penki.
Tai poema tikra!

Jos nepeiks nei Gira,
Nei Maironis, nei Kirša su
[Binkiu

Bet poetai dabar
Neprisiruošė dar,
Jų jėgos kol kas dar iširę...
Tad, kol kas susiras,—
Susikaupkime mes
Ir pagerbkime savo didvyri.

PIRMOJI GIESMĖ

1
Rainys gyveno sau Atkaičiuos
Su mažute šeimyna savo.
Jis nusimanė litų skaičiuos
Ir juos dažnai slaptai skaičiavo,
Veltui jis neišleis nė cento.
Bet jeigu reikia kam—paskolys
Iš trisdešimt penkių procentų,
Ar svetimas tu būk, ar brolis...

2
Ir, taip sukales kapitalą,
Išleido sūnų jis į mokslus.
Patiko seniui, mat, be galo,
Kad drožtų jo sūnus pamokslus.
Gimnazijų dabar, kiek nori,
Gyvenam mes šviesybės laiką.
Per tai ir noris gaspadoriui
Išleist ponauti savo vaiką.

3
Rainiukas augo ir mokinos.
Maldingas buvo ir malonus,
Slaptai tevaikščiojo į kinus.
Juo džiaugės ir kapelionas.
O girtas dvarininks Juška,
Sutikęs turguj senį Rainį,
Sakydavo: "Rainy, na, ką?
Tai būsime, psekrev, mes
[svainiai?"]

4
Tolyn—gudryn vis ėjo vaikas,—
Gyvenimo jį traukė menas.
Jis vyriškai visuomet laikos
Ir skaito kriminal-romanus.
O Joną Glinskį, vyrą greitą,
Jis išsirinko už vadovą.
Ir, štai, abu slaptai jie skaito
"Šeloka-Cholmsą," "Kazanovą."

5
Gimnazijoj juk nieko nėra,
Išskyrus "Grafa Montekristą."
Tvanki ir rūgšti atmosfera
Nualo greitai gimnazistą.
Išmoko jis per trumpą laiką
Ir šmendeferą, ir očko.
Ir gert išmoko jis su saiku,
Be to, išmoko dar kai ko...

6
Visi mes mokėms po truputį
Ir šio, ir to, ir šen, ir ten...
Tad mokytam šiandieną būti
Nesunku, patikėkit man.
Tad ir Rainiukas greit pamatė,
Kad jis per ketverius metus
Už savo seną gudrų tėtę
Jau mokytesnis yr perpus.

ANTROJI GIESMĖ

1
Kai baigėsi aštunti metai,—
Rainys savęs nebepažino:
Agzaminus pabaigęs, mato,
Jog tapo vyras iš vaikino.
Nors tiesa, iš plačios programos,
Mažai galvoj kas bepaliko.
Šiaip taip mokėjo "Gaudeamus"
Ir porą dar kitų dalykų...

2
Provincijoj nuobodžios dienos,
Ne ką jaunimas ten tegauna...
Tad skuba gi dabar kiekvienas
Pakliūt kaip nors greičiau į
[Kauną.
"Darmai čia laiko gaišt mum
[nēr ko."
Kalbėjo Glinskis taip į Rainį.
"Važiuojame į univerką—

Viena studentė ten yra faini.”

3

“Greičiau, greičiau tik, mielas

[drauge,

Važiukime draugams į talką!

Ten Urbonas, ten “Laisvė”

[laukia,

Ten laukia mūs jauki

[“Centralka.”

Gana pas Maušą siurbti brogą

Ir sirgt po to bent po savaite!

Gana mums gerti alų blogą

Ir gniaužyt nuovados tarnaitę.”

4

Ir taip iš apskrities miestelio

Draugai, prikrovę čemodanus,

Abudu leidosi į kelią,

Tenai, kur daug linksmiau

[gyvenas.

Jie prisikrovė kumpių, sviesto,

Dešrų rūkytų, sūrio kieto,

Kad bado nekęstų po miestą,

Kad būt lengviau gyvent ant

[svieto...

5

O, nuobodus ir senas Kaune!

Kiek nuo studenčių ir studentų

Visai be reikalo tu gauni

Neužtarnautų komplimentų!

Iš Rokiškio ar iš Rietavo

Vis pirmą kart čionai atvykę,

Jie garbina skaistybę tavo,

šventai didybei tavo tiki.

6

žaliasis Kalnas, Aleksotas,—

Tai nepalyginsi su Biržais!

Lietbanko dangtis paauskuotas

Jiems rodos, kaip Niujorko birža.

Ir pirmą pusmetį Alėjoj

Su džiaugsmu širdyse jie trinas

Ir studijuoja prietemėje

Poniučių kojas ir vitrinas.

TREČIOJI GIESMĖ

1

Gražus iškilęs Aleksotas,

Kai žiūri rytą iš Cimbruvkos!

Čia ryto saulės paauskuotas

Dar miega sodas Vieseluvkos.

Pilis kryžiuočių čia apleista

Vis ruošias į pakalnę griūti.

Čepinskio mini vardą skaistų

Ir slenka slėnin po truputį.

2

Čia pilna vilų ir kotedžų,

Čia pilna ir mažų pirkaičių.

Jos visos sėdi, kaip ant kėdžių,

Ant žemės brolių Vailokaičių...

O ten toliau, toliau kas daros!

Pažvelki, ką lietuviai gali,—

Ten Yčo, ten Petrulio dvaras,

Ten dvaras buvusio Karvelio...

3

Tai vis ženklai kilnios didybės

Tai praeities skaisčios paminklai

Kai lockos krito iš aukštybės,

Kaip žuvys neršdamos į tinklą

Tai ne žialiakalnio landynės,

Kur statos sau žmogus į skolą

O paskui, skolą prisiminęs,

Landynės bijosi iš tolo...

4

Rainys pamėgo Aleksotą.

Šis kraštas traukė Rainio sielą.

Čia viskas rodės pilna, sotu,

Čia viskas jaunai širdžiai miela.

Galvoje mintys jam įvairios

Čia su skaisčiom's svajonėm's

[maišės

Čia ateičiai jis statė gaires,

žiedais svajonių apsikaišęs...

5

Pelningai, bizniškai idėjai

Nuo šiol pašvęs jis savo jėgas,

O jo garbingi pranokėjai

Padės ugdyt jo laimės diegus...

Ir, taip nutaręs, mūs herojus

Velniop paleido mediciną,

Finansų mokslui nuo rytojaus

Jis pasišvęst dabar ketina.

6

“Ko aš blogesnis už Petrulį?...

Ko Yčas už mane geresnis?...”

Paimsiu aš, kas man priguli,

Kiti lai gaudo liesus kąsnius!”

Rainys su Glinskiu taip kalbėjo,

Ir blaškės jo dvasia nesoti.

‘Pirmyn! keliais mūs pranokėjų!

Mū) amžiuoj nėra ko žiopsoti!”

KETVIRTOJI GIESMĖ

1

Jei pamylėjai tu karjerą,

Jei nori greitai prasimušti,

Tai Kaune kito kelio nėra,

Kaip tik linksmai išmokti užti,

Dėvėti smokingą išmokti,

žinoti pradmens gero tono

Ir būtinai fokstrota šokti,

O iš bėdos ir čarlestoną.

2

Žinia, juk be stiprios pagalbos

Gudrių poniūčių mūs sostinės

Pražuvo ir geriausios galvos,

Lyg būtų buvę jos šiaudinės.

Gali nors pranašas tu būti,

Filosofas ar išradėjas,

Jei nepagelbės tau poniutė,

Pražūsi, vargše, dėl idėjos.

3

O, jūs, apysenės matronos,

Jūs jėgos iš madų žurnalo,—

Ar žino viską jūsų ponas,

Ką kojom darot jūs už stalo?

Ar žino vargšas komersantas,

Ką išgyvenat jūs fokstrotuos,

Kai jus prispaudžia jaunas

[frantas,

Grakštus, aistringas, nepilvotas?

4

Instinkto vedamas, studentas

žinojo kelią į karjerą,

Užatakavo jis per šventes

Galingai vietinę heterą.

Fokstrota, seną “Alleliuja,”

Jis šoko saviška taisykle.

Hetera jautės, kaip danguj jau,

Pajutus franto koją miklią.

5

“Mane juk tamsta palydėsi,

Prašau pašaukt automobilį!”

Ir, štai, mašinoje jie dviese
Už Kauno dumia porą mylių...
"Ach, ponas Juozai, ką jūs
[darot?
Ką pasakys man mano vyras?"
Ir automobilis prie dvaro
Sustojo ten, kur oras tyras.

6

Heteros vyras tuoj po švenčių
Atidengė talentus Rainio:
Jis biurokratas ir nekenčia
Ilgai gvildenti bylą painią.
Ir savo įmonėj pelningoj
Jam davė vesti skyrių svarbų,
Ten, kur gabumų ypatingų
Nereikia ir nereikia darbo.

PENKTOJI GIESMĖ

1

Praeina metai, amžiai slenka,
Žmogus juk visad toks tebėra:
Jam niekad nieko nepakanka,
Visuomet per maža karjera.
Jis myli savo principalą
Tik tol, kol jis jam reikalingas,
Paskui širdis staiga atšąla,
Kai tampa pats jisai galingas

2

Rainys darbavosi kontorėj,
Globojamas heteros vyro...
Jo meilė tęsės metų porą,
Paskui jausmai bent kiek apiro.
Kortų staliukas, bilijardas,
Konjakas, likeriai, šampanas,
Ir moterys, kur nesispardo,
Ir baisiai lipšnios, minkštos
[panos..

3

Šios visos dangiškos gėrybės,
Visi šie dvasios vitaminai
Nukrito Rainiui iš aukštybės,
Kaip mana žydams Palestinoj.
Ir litai dauginos kasdieną,
Ir banke sąskaita didėjo,
Nes operaciją kiekvieną
Puikiausiai leido "už idėją."

4

Jis vekselius ir čekius mainė
Ir biznį darė, kol ant galo
Jau atiteko ponui Rainiui
Visa kontora principalo.
Tada jis baigė su hetera
Komercijos ir meilės ryšius,—
Jam prablaivėjo atmosfera,
Ir Kaunas rodės, kaip Paryžius.

5

O Glinskis, vargšas Rainio drau-
Dar univerką tebelanko. [gas,
Rainys sutikti draugą saugos
Ir išdidžiai jam tiesia ranką.
"Gyventi vargšas jis nemoka.
Jam tik išgert, ar išsikoliot..
Nors gaila žūstančio bernioko,
Bet negaliu aš jam vis skolyt."

6

Taip baigėsi jaunų draugystė,
Griežtai keliai jų išsiskyrė:
Viens į buržujų išsivystė,
O kits į skurdą nusiyrė.
Vienam atvertas kožnas bankas,
Kits ir pietų skolon negauna.
Taip įvairiai likimo rankos
Nešioja kartais žmogų jauną.

ŠEŠTOJI GIESMĖ

1

Jei Rainį kas pirmiau pažino,
Šiandien pažinti jį sunkoka:
Šešių cilindrių mašiną
Jis pats šiandien valdyti moka.
Žinoviškai apie teatrą
Kalbėti moka pas Perkauską...
Jis giria tik Vaičiūną Petrą,
Be to, Rymaitę ir Petrauską...

2

Jis žino sporto favoritus
Ir jiems pagirti žodį randa.
Jis žino net, ką puola "Rytas"
Ir "žinios" kam į šlaunį kanda.
Pabūt tikru inteligentu

Žinių pas mus nedaug tereikia...
Aukok į fondus porą centų
Ir viską peik, ką žmonės peikia.

3

Užtat ir mūsų Rainiui sekės
Ir restoranuos, ir salonuos.
Visų į jį nukrypo akys,
Jį lydi šnabždesys malonus:
"Ach, ponas Rainy, ponas Rainy!
Kodėl pas mus nebeužeini?"—
"Ach, ponai, aš juk taip užimtas,
Kasdien man reikalų bent
[šimtas..."]

4

Ir reikalų, ir reikaliukų
Tikrai pas Rainį buvo šimtas...
Jis šiąnakt deivei galvą suko,
Šiandien gi jis kuklus ir
[rimtas...]

Jis vakar buvo pas notarą,
Ir teismo antstolį nugirdė.
Visuomet žino jis, ką daro,
Nieks neįlįs į Rainio širdį...

5

Ne vienas jau nusvilo rankas,
Į Rainio biznį įsipynęs:
Kredito bankas, Ūkio bankas,
Ir žydų bankas centralinis.
Ne vieną akcinę draugiją
Rainys valdydams paskandino.
Jis vardą gerą sau įgijo:
Geru biznieriūm jį vadina.

6

O jūs, kur nugara kuprota
Varžytis biznyje temokat,
Ir, kai sulaukiate bankroto,
Į Nemuną nuo tilto šokat, —
Mokinkitės pas Rainį meno,
Kaip praturtėti po bankroto...
Atminkit patarlę jūs seną:
Protingu būt—nereikia proto!

(Pabaiga No. 2)

120 M. NUO TOLSTOJAUS GIMIMO

ALB. ŽUKAUSKAS

Ilgametė, daugiau kaip pusę šimto metų trukusi kūrybinė, literatūrinė didžiojo rusų menininko L. N. Tolstojaus veikla aprėpia nepaprastai plačius minties ir to meto Rusijos visuomeninių santykių raidos akiračius. Jo kūryba, perduodama po 1861 metų pasireiškusius „kaimiškos Rusijos, valstiečio ir dvarininko Rusijos“ visuomenėj naujus poslin-

rutuliojančių visuomeninių santykių ir tvarkos akivaizdoje.

“Revoliucijos paruošimo epocha vienoje iš prislėgtų baudžiauninkų šalių,—sako V. I. Leninas,—Tolstojaus genialaus atvaizdavimo dėka, iškilo, kaip žingsnis į priekį meniniame visos žmonijos išsivystyme.” Ir toliau: “Tolstojus įstabiai ryškiai įkūnijo savo veikaluose,—ir kaip menininkas, ir kaip mąstytojas, ir kaip skelbėjas—visos pirmosios Rusijos revoliucijos istorinio savitumo bruožus, jos jėgą ir jos silpnumą.”

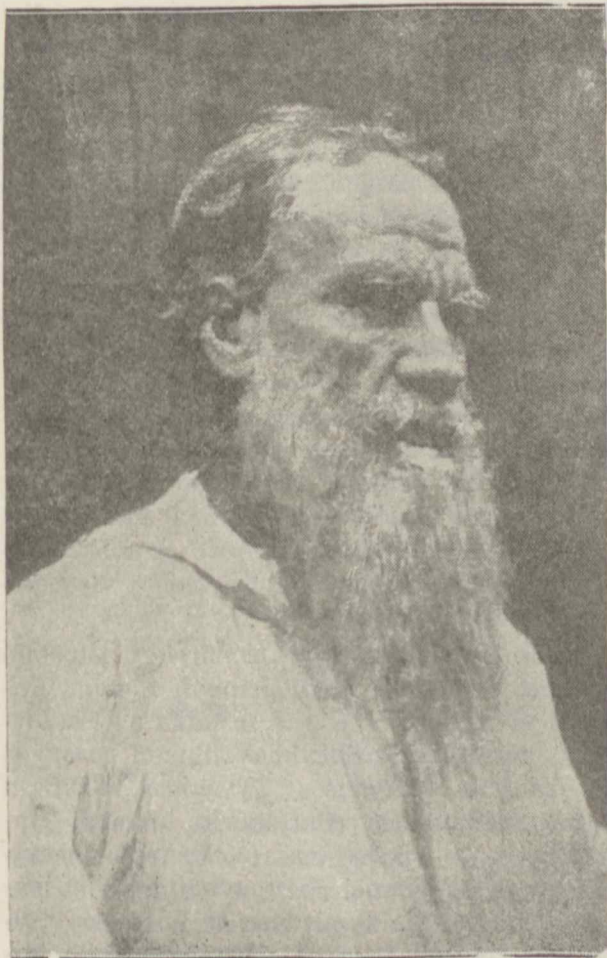
Tolstojaus kūryboje susikaupia masių protestas, ir jų neviltis, rūsti neapykanta, ir gavališkas keršto jausmas prieš carinę valstybę ir valdinę cerkvę, prieš baudžiovos liekanas ir metais augusius valdininkų sauvalės, sukčiavimo, plėšimo reiškinius. Atsisakęs savo luomo—aukštosios dvarininkiškos diduomenės, iš kurios ir pats buvo kilęs,—pažiūrų, L. N. Tolstojus atkakliai puolė ir demaskavo to laiko valstybinę, buržuazinę, visuomeninę ir ekonominę tvarką, pavergusią ir galutinai nualinusią plačiąsias liaudies mases.

Jau pirmasis Tolstojaus kūrinys “Vaikystė,” išspausdintas 1852 m. “Sovremennike,” patraukė visuotinį dėmesį, parodė stambų, pilną gyvybinių jėgų, jauno rašytojo talentą.

Savo didžios meninės jėgos žvilgsnį L. N. Tolstojus nukreipia į liaudį, į paprastus žmones, kuriuose rašytojas mato nuostabias gyvybines jėgas, nurodydamas, kad kaip tik tas paprastas žmogus, liaudis, sudaro pagrindinį tautos jėgų šaltinį.

Jau “Sevastopolio pasakojimuose” rašytojas sukuria neužmirštamus paprasto žmogaus pasiaukojimo ir narsumo vaizdus, jo gilią ir tyrą tėvynės meilę, jo nepalaužiamą valią laimėti kovą. Sevastopolyje Tolstojus akivaizdžiai pamato ir įsitikina tuo, kad niekas nepajėgs “bet kur palaužti rusų liaudies jėgas.”

Tas nuostabias rusų liaudies savybes kiek vėliau Tolstojus išgarsino visame pasaulyje su didžia menine jėga pavaizduodamas jas

L. TOLSTOJUS

čius ir prieštaravimus, davė platų buržuzinės revoliucijos augimo ir brendimo vaizdą, genialiai iškėlė pagrindines to meto rusų žmogaus, plačiųjų masių tendencijas, besiformuojančias naujų, jam nepalankia kryptimi besi-

monumentaliam savo kūrinį "Karas ir taika." Šiame romane Tolstojus genialiai pavaizdavo rusų liaudies patriotizmą ir didvyriškumą kovoje prieš Napoleono armijas. Romane, geriausiuose jo puslapiuose, kaip veidrodyje, atspindi rusų liaudies, geriausiųjų Rusijos žmonių, begalinę meilę savo tėvynei, didingas pasiryžimas ginti jos laisvę ir rūsti neapykanta užpuolikiui, pasikėsinusiam pavergti šalį.

Su ypatingu dėmesiu ir net su nepasitikėjimu Tolstojus stebėjo poreforminį visuomeninį gyvenimą, kur, griuvus baudžiavai, "klostėsi" nauja, buržuazinė santvarka. Tų stebėjimų rezultate jis parašė romaną "Anna Karenina," kuriame duoda gilų šios epochos piūvį, išreiškia jos parsilaužimo prasmę. Romano herojus Levinas vienoje vietoje galvoja: "pas mus dabar, kai visa tai apsivertė ir tik klojasi, klausimas, kaip susidės šios sąlygos, yra vienintelis svarbus klausimas Rusijoje."

"Pas mus dabar visa tai apsivertė ir tik klojasi," — sunku įsivaizduoti taiklesnę 1861-1905 metų laikotarpio charakteristiką,"—sako V. I. Leninas.

Tolstojus, puikiai pažindamas Rusijos kaimo buitį su jos pagrindiniais atstovais dvarininku ir valstiečiu, davė savo veikaluose puikiausių, tiesiog neprilygstamų šios buities vaizdų, stebinančių savo realumu, giliu tikrovės pažinimu.

Bene svarbiausiu iš tokių kaimo buitį vaizduojančių Tolstojaus veikalų yra romanas "Prisikėlimas." Šiame romane didysis žodžio menininkas, iškeldamas eilę opių politinių ir socialinių klausimų, piešia rūsčios, nepakeliamos to meto valstiečių gyvenimo tikrovės vaizdus.

Po baudžiavos panaikinimo Rusijoje valstiečių buitis faktiškai nė kiek nepagerėjo, o tolydžio blogėjo. Bado grėsmė, begalinis vargas ir skurdas vyravo kaime, kur ir toliau viešpatavo dvarininkas, stambus žemvaldis, turtėdamas kas kartas labiau nuskurstančio, jokių žmogiško gyvenimo sąlygų neturinčio valstiečio darbu. Romane Tolstojus, aštriai pliekdamas melu, klasta ir socialine neteisybe pagrįstą tvarką, teisingai iškelia viso blogio priežastis, kad "žemvaldžiai atėmė iš liaudies žemę, kuri buvo jos vienintelė maitintoja."

Šiam kūrinį Tolstojus ypač negailestingai demaskuoja buržuazinę visuomenę ir pagrindinius jos bendrininkus, plėšiant liaudį—carinę valdžią ir jos saivališkus valdininkus, valdinę cerkvę, melu pagrįstą buržuazinę moralę ir tt. Savo filosofinėse išvadose rašytojas įsitikinęs, kad ateitis priklausys liaudžiai. Tačiau jis nematė ir nenorėjo matyti to kelio, kuriuo ateitis pereis į liaudies rankas, būtent,—revoliucijos kelio. Jo nuomone, žmogų gali išgelbėti tik paties savęs tobulinimas, jėga nesipriešinant blogiui. Toks kaip tik yra "Prisikėlimo" herojus Nechliudovas.

Tuo būdu aštri ir teisinga tolstojinė kapitalizmo ir buržuazijos kritika savo smagaliu buvo nukreipta teisinga kryptimi, genialiai atspindėjo naujus visuomeninius poslinkius ir augančią buržuazinę revoliuciją. Tačiau iš kitos pusės ji neturėjo realaus, tvirto idėjinio pagrindo. Naivi patriarchalinė, valstietiško Tolstojaus pasaulėžiūra, tiesa, atitiko savo epochos "kada viskas tik klojosi" dvasią, tačiau tikrovėje ir buvo naivi, neturinti istorinės perspektyvos. Jeigu revoliuciniai demokratai žadino ir kėlė revoliucinį liaudies aktyvumą, skatino ją jėga nuversti carinį režimą, tai Tolstojus, keldamas nesikišimo į politiką, nesipriešinimo jėga blogiui idėją, atsiliko nuo pažangios ano meto minties, tikėdamas, kad tik vidiniai, moraliskai tobulėdamas žmogus gali pasiekti išsilavinimą, naują atgimimą. Tuo būdu Tolstojus buvo priešiškausiai nusistatęs prieš revoliucines priemones visuomenei tvarkai pakeisti.

Filosofinės Tolstojaus pažiūros į istorinio proceso esmę rado platų atspindį Platono Karatajevo asmeny ("Karas ir taika"). Fatalizmas, vergiškas pasidavimas likimui, pasyvus ir kantrus laikymasis gyvenimo atžvilgiu—pagrindiniai šio charakterio bruožai, Karatajevas—įsikūnijimas nuolankumo, bergždžio geraširdiškumo, abejingumo gėrio ir blogio atžvilgiu. Šis atvaizdas—tai pirmasis Tolstojaus žingsnis pakeliui į patriarchalinio, politiškai naivaus valstiečio pasaulėžiūra, tai žingsnis į nesipriešinimo blogiui idėją. Ne kova su kančias ir skurdą nešančiomis gyvenimo sąlygomis, o susitaikstymas su likimu, pasidavimas, pasyvus kentėjimas sudaro vieną pagrindinių Tolstojaus pasaulėžiūros bruožų.

Antras iš esminių reakcinės Tolstojaus ideologijos bruožų yra fatalizmo pripažinimas. Tolstojus teigia, kad istorijos reiškiniai ir įvykiai iš anksto nuspręsti, kad žmogus tėra tik pasyvus stebėtojas, negalįs turėti įtakos istorijos eigai. Šalia Karatajevo, panašia linkme rašytojas piešia Kutuzovo atvaizdą. Genialų karvedį, kuris, kaip draugas Stalinas pasakė, "pražudė Napoleoną ir jo armiją su pagalba gerai apgalvoto kontrpuolimo," Tolstojus vaizduoja, kaip išmintingą įvykių raidos stebėtoją, kuris leidžia tiems įvykiams laisvai rutuliotis, pats nieku neprisidėdamas jų eigai nukreipti ta ar kita kryptimi.

Greta aukščiau nurodytos rūsčios Tolstojaus kritikos, nukreiptos prieš carinės Rusijos valstybinės, bažnytinės ir visuomeninės santvarkos principus, šie Tolstojaus teiginiai kaip tik parodo gilius prieštaravimus didžiojo menininko ideologijoje. Jie nebuvo būdingi vien pačiam Tolstojui. "Prieštaravimai Tolstojaus pažiūrose—ne vien tik jo paties minties prieštaravimai,—sako V. I. Leninas,—o atspindys tų aukščiausiu laipsniu sudėtingų, prieštarų sąlygų, socialinių įtakų, istorinių tradicijų, kurios lemdavo įvairių Rusijos visuomenės klasių ir įvairių sluoksnių filosofiją poreforminėje, bet ikirevoliucinėje epochoje."

Lietuvos skaitytojas mėgo ir mėgsta nuostabiojo rusų tautos genijaus, Levo Tolstojaus kūrinį. Ir jeigu buržuazinėje Lietuvoje buvo bandoma iškrapštyti Tolstojaus kūrybos teigiamąsias puses, arba bent jas nutylėti, iškeliant sau naudingą, reakcingą tolstojinio mokslo dalį, tai šiandien mūsų tarybiniam skaitytojui sudarytos visos sąlygos pilnai pažinti visa tai, kas didžiojo rašytojo kūryboje yra vertinga, kilnaus, pažangaus.

Tolstojus, genialus, didžiausią įtaką viso pasaulio kultūros raidai turėjęs rašytojas yra tikras rusų tautos sūnus. Jo reikšmė, jo kūryba ankštai siejasi su pasauliniu istoriniu rusų tautos vaidmeniu. Didžiulis jo kūrybinis palikimas—neįkainojamas, tarybinės liaudies iš praeities paveldėtas lobis.

Vienas Laiškas

Kaip išsakyti tiesiai ir aiškiai
Man savo džiaugsmą didžiulį,—
Vakar gavau iš Kijevo laišką,
Laišką nuo gėlo bičiulio.

"Nepatikėsi, — rašo man draugas, —
Kas Ukrainoj nutiko.
Šiandien prie Dniepro girdime daug kas
Nemuno užėsį tykų.

Girdime Baltiją lygiai alsuojant,
Glėbiančią gintaro krantą.
Ir net lietuviška duona skalsioji, —
Kokio ji skonio, suprantam.

Žinom kaip jūsų liaudis vargdienė
Naštą nusivertė sunkią.
Taip, rods, ir matom linksmus šiandieną
Jurą Tarutį ir Slunkių.

Viską rašau tau, nors rašymo daug čia,
Šitaip tai gal patikėsi.
Jūsų poezijos žodžiai, lyg paukščiai,
Mūsų sodybose vieši.

Skamba jie darbu, kvepia jie rožem,
Dvelkia lietuviškom rūtom.
Pats įsitikintum, jei Zaporozėn
Atsilankytum, pabūtum.

Pats pamatytumei mūsų draugystę
Didžią, prasmingą ir gražią."

— — — — —
Apie stebūklų stebūklą knygą
Gorkis teisingai mums rašė.

Statūs kalnynai, ar žemumos lygios,—
Ligi ašigalio pačio.
Eina per žemę lietuviškos knygos,
žemę tarybinę, plačią.

Eina lietuviško žodžio kūrėjai
Tautos rankas jiems kelia.
Tu, Donelaiti, dar neturėjai
Tokio nepaprasto kelio!

Vacys Reimeris.

DEMOKRATIJOS PERGALĒS LENKIJOJ

S. K.

Politiniame Lenkijos Respublikos gyvenime įvyko didelės reikšmės įvykis. Per Lenkijos Darbininkų Partijos ir Lenkijos Socialistų Partijos jungtinį suvažiavimą, įvykusį gruodžio mėn. 15-21 d., sukurta Jungtinė Lenkijos Darbininkų Partija. Vieningos partijos sukūrimas likvidavo darbininkų klasės gretose susiskaldymą, kuris nuo seno silpnino demokratijos pajėgas.

Pasirėmę nesavanaudiška broliška Tarybų Sąjungos pagalba, lenkų tauta, liaudinės demokratijos santvarkos sąlygomis, pasiekė stambių laimėjimų. Ketvirtis po ketvirčio vykdomas ekonominis planas. Lenkijos pramonė viršijo prieškarinį lygį 40 procentų. 94 procentai visos pramoninės produkcijos atitenka valstybinėms bei kooperatinėms įmonėms. Likviduotas nedarbas. Keliamas materialinis bei kultūrinis darbo žmonių gyvenimo lygis.

Lenkijos demokratijos pasiekimai kelia su-triuškintos, bet dar vis nepribaigtos reakcijos liekanų įnirtingą pyktį ir tolydžio vis stiprėjantį pasipriešinimą. Šis pasipriešinimas remiamas ir kurstomas iš užsienio. Šalyje aštrėja klasių kova. Išsivystęs puolimas prieš kapitalistinius elementus pramonėje ir prekyboje, o taip pat žemės ūkio gamybos socialistinės rekonstrukcijos uždavinys pareikalavo darbininkų klasės idėjinės bei organizacinės vienybės. Šitokia vienybė, tapusi būtina sąlyga tolesniam respublikos judėjimui progreso keliu, pasiekama sukūrus Lenkijoje Jungtinę Darbininkų Partiją.

Didžiulę reikšmę turi idėjinė - teorinė suvažiavimo darbo pusė. Suformuluota naujosios partijos veikimo programa. Šita programa, išdėstyta vienbalsiai priimtoje partijos ideologinėje deklaracijoje, nusako Lenkijos valstybės esmę ir pobūdį, kaip revoliucinės darbo žmonių valdžios, priešakyje su darbininkų klase. Šitos valdžios socialiniu turiniu ir pagrindu yra darbininkų klasės sąjunga su darbo valstiečiais. Liaudinės-demokratinės valstybės išvystymo bei veiklos išorinių sąlygų pagrindu

yra sąjunga ir draugystė su Tarybų Sąjunga ir liaudinės demokratijos šalimis.

Deklaracijoje taip pat yra svarbiausių socialinių - ekonominių ir politinių uždavinių išvardijimas, ir jų įvykdymas užtikrins Lenkijos perėjimą į socializmą. Tai sparti šalies industrializacija planingo ūkio pagrindu; vis platesnis ir aktyvesnis masių dalyvavimas valstybės valdyme; kapitalistinių elementų apribojimas ir likvidavimas palaipsniui tiek mieste, tiek ir kaime; spartus žemės ūkio išvystymas stambios mechanizuotos gamybos pagrindu; bendradarbiavimo su Tarybų Sąjunga ir liaudinės demokratijos šalimis pagilinimas; antiimperialistinio fronto sustiprinimas.

Šešerių metų Lenkijos liaudies ūkiui išvystyti — 1950-1955 metų — plano pagrindinės gairės, kurias nubrėžė suvažiavimas, numato tolesnį pramoninės produkcijos augimą, 85-90 procentų, palyginti su 1949 metais. Tai reiškia keturgubą produkcijos leidimo padidėjimą vienam gyventojui, palyginti su prieškariniu lygiu. Daugiau negu vienu trečdaliu išaugs žemės ūkio produkcija.

Darbininkų partijų susijungimas yra istorinis Lenkijos darbininkų klasės laimėjimas. Tai yra gilaus politinio proceso rezultatas. Per ilgus metus buvo įgyvendinamas glaudus darbininkų partijos ir socialistų partijos kairiojo sparno bendradarbiavimas. Ruošiantis susivienyti, socialistų partija nuveikė dešiniojo sparno pasipriešinimą savo vadovybėje ir izoliavo jį. Pagrindinė masė šitos partijos eilinių narių bei jos vadovaujančio aktyvo priešakinė dalis pripažino marksizmo-leninizmo idėjas ir principus, kurie nūnai padėti Jungtinės Lenkijos Darbininkų Partijos pagrindan.

Ne tik abiejų partijų nariai, — Lenkijos liaudies masės sveikino įvykusį susivienijimą. Tai visiškai suprantama: vieningos darbininkų klasės partijos sukūrimas yra Lenkijos liaudies, pastačiusios prieš save didįjį so-

cializmo pastatymo uždavinį, besikuriančios moralinės-politinės vienybės tvirtumo pagrindas bei laidas.

— Socializmo statybą mes pradėdame susivienijimu darbininkų klasės, skelbiančios visos tautos pilnutinę vienybę, — pareiškė Bolševikas Bierutas suvažiavime.

Darbininkų partijų susijungimas dar la-

biau sutvirtins demokratijos ir socializmo pozicijas Lenkijoje. Jis sustiprins Lenkijos respublikos draugystės sąsajas su demokratinėmis stovyklomis šalimis, Lenkijos darbininkų klasės ryšius su tarpvaldiniu darbininkų judėjimu. Ženklaus šituo reikėju yra tas faktas, jog jungtinio suvažiavimo darbe dalyvavo trisdešimt šalių darbininkų klasės atstovai.

Al. Nobelis: Gyvenimas ir Premijos

(Tęsia nuo 17 pusl.)

kurie metų bėgyje padarys žmonėms didžiausią naudą. Premijos padalinamos į sekamas lygias dalis:

1) Tam, kuris fizikos srityje padarys svarbiausią atradimą ar išradimą.

2) Tam, kuris padarys svarbiausią atradimą fiziologijos ar medicinos srityse.

3) Tam, kuris literatūros srityje sukurs populiarių kūrinių idealistine kryptimi.

4) Tam, kuris daugiausia prisidės subrolinti dėl taikaus sugyvenimo, sumažinant ar panaikinant esančias armijas.

“Fondo apiekuonais bus Švedų Mokslo Akademija; Carolinska Institutas Stockholme; Švedų Akademija Stockholme ir penkių komisija iš Norvegijos Stortinget.

“Pabrėžiū, kad dalinant premijas, nebūtų

atsižvengiama į tautybę, rasę ar sąžinės įsitikinimus. Premiją gauna tas, kuris labiausiai nusipelnęs, nežiūrint, iš kurios dalies pasaulio ar sąžinės įsitikinimų jis būtų.

“Šis testamentas parašytas mano paties, Švedų Klube, Paryžiuje, lapkričio 27 d., 1895 metais.”

Ir nuo 1901 metų yra dalinama labiausiai pasižymėjusiems moksle metų bėgyje premijos.

Mažai rasis tautų, kurios neturėtų laureato, Nobelio premija apdovanoto.

Alfred Nobelis buvo laisvamanis ir Bibliją vadindavo klaidinančia legenda.

Daug stambių knygų yra parašyta apie Nobelio genijališkumą. Daug yra ir fragmentališkų aprašymų. Be jokio specialaus aukšto mokslo Nobelio vardas per amžius bus neišdildomas mokslo istorijoje.

Mano Širdis

Nors tu ne kartą man sušlubavus
žaubais iškėlei atvaizdus juodus,
Bet vėl išnaujo spėkų įgavus,
Nubloškei tave siaubiančius nuodus.

Nuo pradžios buities lig lentai grabo
Tu pasiryžus nebesustoti,
Ant eigos tavo gyvybė kabo,
Be kurios visko tektų nustoti.

Pareigas savo eini kai ėjus,
Palaikai brangią mano gyvybę,
Taip nenustoji nuolat taksėjus,
Nestoji teikus buities didybę.

šaltinius laimės tu man parodai,
Mokini mane, kaip juos išsemti,
Ir jeigu būna žydinti sodai—
Netenka mano jausmui aptemti.

Sielvartus mano, mano dejonę
Nuo mano tako šalini, rauji,
Ir taip per ilgą mano kelionę
Tu nesiskundi, neprieštarauji.

Nors tu ne kartą man sušlubavus
žaubais iškėlei atvaizdus juodus,
Bet iš naujo spėkų įgavus
Nubloškei tave siaubiančius nuodus.

A. Dagilis.

